

Een politiek spel?

Onderzoek naar de verhouding tussen parlementaire journalistiek en voorlichting

© ANP

Lisa den Oudendammer

lisa.oudendammer@gmail.com

Studentnummer: 320999

Erasmus Universiteit Rotterdam

Erasmus School of History, Culture and Communication

Master Media & Journalistiek 2012-2013

Begeleider: Dr. Chris Aalberts

Juni 2013

Inhoudsopgave

Woord vooraf	1
1. Inleiding	2
2. Theoretisch kader	4
2.1 Media en journalistiek in Nederland.....	4
2.1.1 <i>Commercialisering van het medialandschap</i>	4
2.1.2 <i>Journalistieke waarden</i>	6
2.1.3 <i>Haagse journalistiek</i>	8
2.1.4 <i>Conclusie</i>	9
2.2 <i>Flat earth news</i> en persberichtjournalistiek.....	11
2.2.1 <i>Flat earth news</i>	11
2.2.2 <i>Persberichtjournalistiek in politiek Den Haag</i>	12
2.2.3 <i>Twitter vervangt persbericht?</i>	13
2.2.4 <i>Conclusie</i>	14
2.3 Nieuwsselectie en nieuwswaarden	15
2.3.1 <i>Nieuwsselectie</i>	15
2.3.2 <i>Nieuwswaarden</i>	16
2.3.3 <i>De selectie van politiek nieuws</i>	17
2.3.4 <i>Conclusie</i>	18
2.4 Spindoctoring	19
2.4.1 <i>Voorlichting en spindoctoring in Nederland</i>	19
2.4.2 <i>De verhouding tussen journalistiek en voorlichting</i>	20
2.4.3 <i>Conclusie</i>	21
2.5 Conclusie	22
3. Methode	24
3.1 Gefundeerde theoriebenadering	24
3.2 Diepte-interviews	25
3.3 Respondenten	26
3.4 Analyse	27
4. Resultaten	28
4.1 Organisatie	28
4.1.1 <i>De parlementaire redactie</i>	28
4.1.2 <i>Specialisatie</i>	29
4.1.3 <i>Conclusie</i>	31
4.2 Taken en rolopvattingen	32
4.2.1 <i>Planning</i>	32
4.2.2 <i>Taken</i>	33
4.2.3 <i>Rolopvattingen</i>	34
4.2.4 <i>Conclusie</i>	36
4.3 Nieuwsselectie en nieuwswaarden	37
4.3.1 <i>Groot (maatschappelijk) thema</i>	37
4.3.2 <i>Meerderheid en regeringspartijen</i>	38
4.3.3 <i>Andere media schrijven erover</i>	38
4.3.4 <i>DNA van het medium</i>	39
4.3.5 <i>Type medium</i>	40
4.3.6 <i>Selectie van informatie van informele bronnen</i>	40
4.3.7 <i>Conclusie</i>	41
4.4 Formele bronnen	42
4.4.1 <i>Persberichten</i>	42
4.4.2 <i>Twitter</i>	44
4.4.3 <i>Politici</i>	45
4.4.4 <i>Voorlichters, spindoctors en spintechnieken</i>	47

4.4.5 Conclusie.....	52
4.5 Informele bronnen	53
4.5.1 <i>Wie zijn de informele bronnen?</i>	53
4.5.2 <i>Gebruik van informele bronnen</i>	54
4.5.3 <i>Conclusie</i>	55
4.6 Verhouding tussen bronnen en journalistiek	57
4.6.1 <i>Politici en journalistiek</i>	57
4.6.2 <i>Voorlichting en journalistiek</i>	58
4.6.3 <i>Gevolgen voor de journalistiek</i>	60
4.6.4 <i>Conclusie</i>	62
5. Conclusie en discussie	63
5.1 Conclusie	63
5.2 Discussie.....	67
5.3 Vervolgonderzoek.....	69
Literatuur	70
Bijlage	75

Woord vooraf

Interesse voor politiek is mij met de paplepel ingegoten. Als klein meisje kwam ik regelmatig op het Rotterdamse stadhuis, waar mijn vader als gemeenteraadslid en later als wethouder werkte. Toen ik een nieuwe slaapkamer kreeg noemde ik die naar verluidt de 'fractiekamer'. De keuze voor een politiek getint onderwerp voor mijn thesis lag daarom voor de hand.

De laatste jaren is er veel discussie ontstaan over de staat waarin de Nederlandse journalistiek verkeert. Daarbij zijn ook veel kritische geluiden te horen. Het riep bij mij de vraag op hoe het gesteld was met de parlementaire journalistiek in Nederland en of voorlichters en spindoctors zo machtig zijn als zij soms worden afgeschilderd. Met andere woorden: wat is de invloed van spindoctors en voorlichters op de parlementaire journalistiek en hoe liggen de verhoudingen tussen die twee? Deze vragen vormden het uitgangspunt voor dit onderzoek.

Ik wil graag een aantal mensen bedanken die dit onderzoek mede mogelijk hebben gemaakt. Allereerst wil ik de veertien respondenten hartelijk danken voor hun tijd en de boeiende gesprekken. Zonder hun informatie was deze thesis er niet geweest. Daarnaast een woord van dank voor mijn begeleider Chris Aalberts. Door zijn prettige en flexibele begeleiding en kritische feedback wist ik de rode draad van dit onderzoek vast te houden. Ook wil ik graag mijn fantastische ouders, tante en zusje bedanken voor hun onvoorwaardelijke steun en vertrouwen. En, *last but not least*, Laurens, die altijd voor me klaarstond als ik het even niet meer zag zitten. Zijn lijfspreuk 'het komt allemaal goed' heeft me op de been gehouden.

Met deze thesis is er ook een eind gekomen aan mijn studententijd, waar ik met volle teugen van heb genoten. Nu is het tijd voor nieuwe uitdagingen. Rest mij nog de lezer veel leesplezier te wensen.

Rotterdam, juni 2013.

1. Inleiding

Dat de relatie tussen voorlichters en journalisten niet altijd even soepel verloopt, bleek in september 2012 uit een item uit *PowNews*. Rutger Castricum, bekend van het item voor *GeenStijl* waarin hij oud-minister Ella Vogelaar vraagt naar haar vermeende spindoctor, achtervolgt in dit item Heleen Weening, destijds partijvoorzitter van GroenLinks (*PowNews*, 2012). Castricum had via de persvoorlichter van Weening een afspraak gemaakt voor een interview, maar zowel Weening als de voorlichter komen bij dit interview niet opdagen. Nadat het Castricum ter ore is gekomen dat Weening en de voorlichter op weg zijn naar een andere afspraak, zet Castricum 'de achtervolging' in. Zodra Weening de auto uitstapt, probeert Castricum haar toch te spreken te krijgen. Haar voorlichter probeert dit echter te voorkomen, waarop Castricum zegt: "Bemoei jij je er eens niet mee, voorlichtertje. Wegwezen!" Dit fragment illustreert hoe de relatie tussen journalist en voorlichter soms ook moeizaam kan verlopen. (*PowNews*, 2012).

Maar lang niet altijd is er sprake van een onderling conflict. Voorlichters zijn door parlementair journalisten nauwelijks meer te ontwijken, waardoor ze genoodzaakt zijn de relatie goed te houden. Het aantal mensen dat zich als professional bezighoudt met overheidscommunicatie is volgens Prenger et al. (2011) de laatste jaren sterk toegenomen. Onder overheidscommunicatie vallen spindoctors, voorlichters en woordvoerders van de ministeries. Deze groep houdt zich actief bezig met het benaderen van politiek redacteurs (Molenbeek & Aalberts, 2010). De benadering verloopt zowel formeel als informeel. Behalve dat er op formele wijze telefoontjes worden gepleegd en persberichten worden gestuurd, is er in politiek Den Haag ook sprake van een 'praatcircuit', waarbij de grenzen tussen de functies vervagen en politici, voorlichters en journalisten elkaar steeds op informele wijze treffen. (Luyendijk, 2010).

Dit fenomeen roept de vraag op hoe de verhoudingen tussen voorlichting en de parlementaire journalistiek liggen. De manier waarop parlementair journalisten omgaan met voorlichters en de informatie die zij verstrekken is namelijk van groot belang. Journalistiek wordt niet zelden omschreven als de 'vierde macht' die de politiek moet controleren. Als blijkt dat parlementair journalisten zich in hun werk veel laten beïnvloeden door voorlichters en spindoctors, zou deze functie wel eens in het geding kunnen komen.

Krijgen journalisten nog wel de kans om hun werk op eerlijke en objectieve wijze te doen, als zij worden belaagd door voorlichters die als doel hebben om politiek beleid of politici in een zo positief mogelijk daglicht te plaatsen? Om dit te onderzoeken is de volgende onderzoeksvraag opgesteld die door middel van interviews met journalisten zal worden beantwoord:

Hoe verhouden parlementair journalisten en voorlichters zich tot elkaar?

Deze onderzoeksvraag is opgedeeld in twee deelvragen:

- 1. Hoe komen journalisten aan informatie die ze nodig hebben voor de verslaggeving, bijvoorbeeld over politieke ontwikkelingen en actualiteiten?*
- 2. Welke rol spelen voorlichters en spindoctors in het proces van informatiegaring tot publicatie in het werk van parlementair journalisten?*

Omdat parlementair journalisten de belangrijkste verzamelaars en duiders van het politieke nieuws in Nederland zijn en daarom een belangrijke rol vervullen in de democratie, is het van maatschappelijk belang dat burgers te weten komen hoe deze journalisten aan hun informatie komen en in hoeverre ze zich in de berichtgeving laten beïnvloeden door informatie van derden. Het zou bijvoorbeeld kwalijk zijn als parlementair journalisten zich schuldig maken aan het letterlijk overnemen van persberichten, invalshoeken, zich laten 'bespinnen' of zich voor het karretje laten spannen door de voorlichters. Het gevaar bestaat dan dat de berichtgeving te eenzijdig en politiek gekleurd wordt.

Daarnaast is dit onderzoek ook van wetenschappelijk belang, omdat er tot nu toe erg weinig bekend is over de invloed van voorlichters op de uiteindelijke berichtgeving in de Nederlandse politieke context. Uit verschillende onderzoeken is weliswaar gebleken dat journalisten, mede door de krimpende redacties, zich in steeds grotere mate laten beïnvloeden door informatie van pr-professionals, maar in deze onderzoeken wordt niet specifiek ingegaan op de parlementaire journalistiek (Davies, 2009; Prenger et al., 2011; Buijs et al., 2009). Daarnaast besteden deze onderzoeken geen aandacht aan de journalistieke praktijk. Hoe verslaggeving werkelijk tot stand komt, blijft onbelicht. Dit onderzoek, waarbij de journalistieke praktijk door middel van interviews zal worden gereconstrueerd, zal daarom een belangrijke bijdrage leveren aan de wetenschappelijke literatuur.

In dit onderzoek zal allereerst een theoretisch overzicht worden gegeven van de beschikbare literatuur over (parlementaire) journalistiek, voorlichting en spindoctoring. Ook het proces van nieuwsselectie en de belangrijkste nieuwswaarden komen hierbij aan bod. Vervolgens zal de methodologie aan bod komen, gevolgd door de onderzoeksresultaten. Tot slot is er ruimte voor een conclusie en een kritische reflectie op het onderzoek.

2. Theoretisch kader

In het theoretisch kader zullen de verschillende aspecten die van invloed zijn op de parlementaire journalistiek en voorlichting aan bod komen. Allereerst wordt uiteengezet hoe het medialandschap de afgelopen jaren is veranderd en is gecommmercialiseerd. Ook wordt uiteengezet wat de belangrijkste journalistieke waarden zijn en wordt er specifiek ingegaan op de waarden van de parlementaire journalistiek. Vervolgens zal worden gekeken naar wat Nick Davies *flat earth news* noemt, wat betrekking heeft op het klakkeloos overnemen van persberichten door journalisten en gebrekkig controleren van feiten. Ten derde komen de belangrijkste selectieprocessen en -criteria van (parlementair) journalisten aan bod. Tot slot zullen spindoctoring en voorlichting in Nederland worden besproken, aangezien in dit onderzoek wordt gekeken naar de invloed van deze partijen op het politieke nieuws. Daarbij wordt ook aandacht besteed aan de verhoudingen tussen spindoctoring en journalistiek.

2.1 Media en journalistiek in Nederland

Om de parlementaire journalistiek te onderzoeken, moet eerst worden gekeken naar het medialandschap in Nederland. Allereerst wordt ingegaan op de commercialisering van het medialandschap, dat de afgelopen jaren gevolgen heeft gehad op zowel de journalistiek als de media zelf. Ten tweede wordt ingegaan op de journalistieke waarden, oftewel kenmerken van professionaliteit van journalisten. Deze kenmerken zeggen namelijk veel over hoe de beroepsgroep aankijkt tegen hun rol in de maatschappij. Ten derde komt de parlementaire journalistiek aan bod. Hierbij wordt gekeken in hoeverre de trends in het medialandschap in het algemeen ook gelden voor politiek Den Haag.

2.1.1 Commercialisering van het medialandschap

De afgelopen jaren is de commercialisering van het medialandschap steeds verder gevorderd. De commercialisering van het medialandschap houdt onder anderen in dat mediabedrijven steeds meer worden opgenomen in grote bedrijven die als voornaamste doel hebben om winst te maken. Winst maken gaat het beste als een zo breed mogelijk publiek wordt getrokken, waarbij er geluisterd moet worden naar de wensen van de het publiek. Niet alleen de dagbladen, maar ook radio en televisie hebben met deze ontwikkeling te maken. Zelfs de Publieke Omroep ziet zich genoodzaakt om het aanbod meer aan te passen aan de wensen van het publiek.

Advertenties zijn voor veel media nog steeds de voornaamste bron van inkomsten en hoe hoger de kijk- en oplagecijfers, hoe eerder bedrijven geneigd zijn te adverteren. Omdat veel bedrijven, mede door de economische crisis, minder geld uitgeven aan advertenties, zien media hun inkomsten hard teruglopen. Met name de dagbladen merken dit in hun portemonnee, terwijl juist door deze inkomsten de kwaliteitsjournalistiek wordt bekostigd.

Televisie krijgt intussen te maken met snel toenemende concurrentie omdat het aanbod aan televisieprogramma's door de opkomst van de commerciële zenders sterk is toegenomen (Buijs, 2011).

In zowel de krantenbranche als bij radio en televisie zijn de redacties door winstmaximalisatie en kostenreductie de afgelopen jaren gekrompen. Volgens een schatting van de Nederlandse Vereniging van Journalisten (NvJ) verdwenen er tussen 2005 en 2009 ongeveer 600 tot 700 redactionele banen. Minder journalisten moeten dezelfde hoeveelheid berichten produceren, en in Groot-Brittannië zelfs meer (Lewis et al., 2006). Volgens Davies (2009) en Lewis et al. (2006) gaat dit ten koste van de professionele kwaliteit. Journalisten zouden door tijdgebrek steeds meer geneigd zijn te grijpen naar 'voorverpakt nieuws' in de vorm van een persbericht en dure specialismen als onderzoeksjournalistiek zouden door de dalende inkomsten op den duur kunnen verdwijnen. Behalve dat de kwaliteit van de journalistiek door de krimpende redacties in het geding kan komen, heeft het ook gevolgen voor het soort nieuws dat geproduceerd wordt. Zo heeft er volgens Buijs (2011) al een verschuiving plaatsgevonden van 'hard nieuws' naar 'zacht nieuws', zoals human interest verhalen in plaats van onderzoeksjournalistiek, simpelweg omdat dat goedkoper te produceren is.

Met name kranten bedienen vaak dezelfde doelgroep. Juist deze overlap leidt volgens Buijs (2011) tot actualiteitsdrift en kuddegedrag, waarbij media elkaars kopij grotendeels kopiëren en ze sterk bezig zijn met waar andere media over berichten. Dit wordt ook wel journalistiek kluitjesvoetbal genoemd.

Online revolutie en 24 hour news cycle

Behalve een toenemende commercialisering van het medialandschap, heeft zich ook een online revolutie voltrokken. Steeds meer Nederlanders maken gebruik van het internet om aan informatie en nieuws te komen. Deze snelle nieuwsstroom is gratis online te vinden en wordt ook veelvuldig geraadpleegd. Opinie, achtergronden en analyses worden voornamelijk 'offline' aangeboden, in de televisie-uitzending of in de gedrukte krant. Het is vooral de snelheid die internet onderscheidt van de traditionele media. Deze grote omloopsnelheid van nieuws zorgt volgens Buijs (2011) voor een aanjaageffect op de redacties. Nieuws moet snel online, anders loop je als medium achter (Mitchelstein & Boczkowski, 2009). Omdat nieuws snel online moet komen te staan, sluipt er het gevaar in dat foutieve berichten online worden gezet. Dit gaat zowel om inhoudelijke fouten als om bijvoorbeeld spelfouten. Volgens Buijs (2011) nemen redacties deze fouten voor lief, omdat online berichten gemakkelijk kunnen worden aangepast.

Omdat nieuws online op elk moment van de dag te raadplegen is, moeten journalisten ook voortdurend produceren. Deze ontwikkeling wordt ook wel de *24 hour news*

cycle genoemd. Er is altijd wel *breaking news* om te produceren, te consumeren en voor journalisten om op te reageren (Davies, 2009; Buijs, 2011; Lewis, Coughon & Thomas, 2005; Klinenberg, 2004). Met name in het buitenland, waar online en offline redacties vaak door elkaar lopen, zijn journalisten constant met het schrijfproces bezig. Soms schrijven ze de achtergrond van een verhaal al voordat de gebeurtenis daadwerkelijk heeft plaatsgevonden, zodat verhalen sneller online kunnen worden gezet (Davies, 2009). Volgens Davies moet *breaking news* binnen vijf minuten online verschijnen en het hele verhaal vijftien minuten later online staan. Het lijkt waarschijnlijk dat er in zo'n korte tijd niet goed gecheckt kan worden of de informatie wel accuraat is. Klinenberg (2004) spreekt liever van een *news cyclone* dan van een *news cycle*, om het gehaaste karakter ervan duidelijk aan te geven.

Krimpende redacties

Volgens een schatting van de Nederlandse Vereniging van Journalisten telt Nederland ongeveer 10.000 onafhankelijk werkende journalisten. Deze journalisten krijgen volgens Prenger et al. (2011) steeds meer te maken met de gevolgen van de toenemende commercialisering van de mediasector. Het inkrimpen van de redacties en de snellere omloopsnelheid van het nieuws zijn hier de voornaamste gevolgen van. Maar niet alleen journalisten in vaste dienst, ook journalisten die op freelance basis werken hebben hiermee te maken. Juist door het krimpen van de vaste redacties werken steeds meer journalisten als zzp'er. Deze journalisten hebben echter ook te maken met steeds snellere deadlines en het feit dat zij met hun verhaal moeten 'scoren' bij een groot publiek. Deze freelancers zouden volgens het onderzoek van Prenger et al. (2011) bovendien gevoeliger zijn voor de druk van voorlichters.

Maar behalve dat freelancers de gaten op redacties invullen, doet ook de communicatiesector dat. Uit onderzoek van Prenger et al. (2011) blijkt dat de ruimte die is ontstaan bij het inkrimpen van de redacties al snel is opgevuld door de communicatiesector en de daarbij behorende persberichten. Zoals oud-hoofdredacteur van het Brabants Dagblad Van der Meulen zegt: 'Naarmate het aantal journalisten afneemt, neemt het aantal voorlichters toe. Het zijn communicerende vaten' (Prenger et al. 2011).

2.1.2 Journalistieke waarden

De discussie over het overnemen van persberichten door journalisten roept de vraag op wat er erg is aan het bestaan van die persberichten. In principe 'doet' een persbericht immers niks fout. Een persbericht is vaak opgesteld door een pr- of communicatieprofessional met als doel om de boodschap van de opdrachtgever zo helder en gunstig mogelijk over te brengen. Het probleem ontstaat echter pas als journalisten deze persberichten, zonder enige controle, overnemen en publiceren in de reguliere media. Dit kan gebeuren door het feit dat

journalisten steeds minder tijd hebben om een groot aantal stukken te publiceren. Daarnaast blijkt uit onderzoek van Davies (2009) dat journalisten in het algemeen ook steeds minder mensen spreken om feiten te verifiëren, met onwaarheden in het nieuws als onverhoopt gevolg. Deze ontwikkeling staat haaks op de journalistieke waarden die veel journalisten nastreven.

Opvattingen over wat goede journalistiek is, verwijzen vaak naar de professionele waarden van de beroepsgroep. Dit worden ook wel journalistieke waarden genoemd. Door deze waarden geven journalisten betekenis en legitimatie aan hun werk, wat ook tot uiting komt in een beroepsideologie. Journalistieke waarden zijn geen checklist waaraan journalisten moeten voldoen. De waarden worden weliswaar gehanteerd, maar dit gebeurt vaak intuïtief. De belangrijkste waarden komen overeen met de dominante beroepsideologie (Deuze, 2002). Volgens deze beroepsideologie verlenen journalisten in eerste plaats een publieke dienst. Ze zijn werkzaam als verzamelaar en verspreider van informatie voor het publiek. Met name de rol van de journalist als waakhond van de democratie komt hierbij sterk naar boven. Ten tweede moeten journalisten volgens de beroepsideologie ten alle tijden onpartijdig en objectief zijn. Informatie die ze aan het publiek verstrekken moet dus niet gekleurd zijn met hun eigen mening of opvattingen. Ten derde zijn journalisten van mening dat ze autonoom en onafhankelijk moeten werken. Ten vierde moeten journalisten gericht zijn op snelheid en actualiteit. Snelheid en actualiteit zijn met name voor journalisten die werkzaam zijn bij nieuwsmedia van groot belang. Sneller dan ooit wordt namelijk iets bestempeld als 'oud nieuws'.

Uit onderzoeken van onder andere Deuze (2004) en Klaidman & Beauchamp (1987) heeft Buijs (2011) een aantal journalistieke kernwaarden gedestilleerd. Volgens hem zien journalisten waarheid als de belangrijkste kernwaarde, gevolgd door feitelijkheid en nauwkeurigheid. Ook objectiviteit en onafhankelijkheid behoren tot de journalistieke kernwaarden. Daarbij gaat het vooral om journalistieke integriteit en onpartijdigheid. Duiding, het in de context plaatsen van gebeurtenissen en het ordenen van informatie, is volgens journalisten ook van groot belang binnen hun beroep. Tot slot willen journalisten vooral dienstbaar zijn aan het publiek en moet de journalistiek ook een afspiegeling vormen van de maatschappij als geheel.

Volgens Davies (2009) is duiding een steeds belangrijkere waarde geworden voor journalisten in het Verenigd Koninkrijk, nog belangrijker dan feitelijkheid van informatie. Ook in Nederland is er een verschuiving merkbaar. Volgens onderzoek van Pleiter et al. (2002) vinden ook Nederlandse journalisten duiding steeds belangrijker. Het nieuws in perspectief kunnen plaatsen wint het ook in Nederland van de kernwaarden feitelijkheid en betrouwbaarheid.

Persberichtjournalistiek, het klakkeloos overnemen van persberichten zonder controle of enige aanpassingen, gaat juist tegen deze journalistieke waarden in. Zo komt niet alleen de nauwkeurigheid en betrouwbaarheid in het geding, maar bovendien ook de controleerbaarheid van informatie. Als persberichten worden overgenomen, gebeurt dat meestal zonder enige bronvermelding (Buijs et al., 2009). Bovendien ontbreekt bij deze stukken ook vaak de naam van de auteur van het stuk. De controleerbaarheid van de informatie wordt daarmee nog verder beperkt. Ook online worden persberichten regelmatig overgenomen. Vaak wordt zo'n bericht vooraf niet of nauwelijks gecheckt (Buijs, 2011). Maar door deze praktijken neemt de geloofwaardigheid van de journalistiek wel af: wie een foutief bericht leest, krijgt minder vertrouwen in het medium (Corten et al., 2012).

2.1.3 Haagse journalistiek

Hoewel er landelijk steeds minder journalisten zijn, is het aantal parlementair journalisten dat op het Binnenhof rondloopt juist toegenomen (Wijffjes, 2002; Bloemendaal, 2011). Volgens cijfers uit 2011 waren er 292 personen met een persaccreditatie voor het Binnenhof, waarvan er 89 fotograaf, technicus of redactie-assistent waren. Er waren dus 203 journalisten die zich (voornamelijk) bezighielden met de Haagse politiek. De opkomst van het aantal journalisten op het Binnenhof is deels te verklaren door de opkomst van audiovisuele en online media. Cijfers van Wijffjes (2002) wijzen echter uit dat ook het aantal dagbladjournalisten is toegenomen.

Behalve het aantal journalisten, is in de loop der jaren ook de aandacht voor politiek in de media toegenomen. Politiek doet het goed in kranten en op televisie. Maar doordat de aandacht voor politiek is toegenomen, moet politiek nieuws nu ook spannend zijn. Waar eerst de lange Kamerdebatten en wetsontwerpen onderwerp van gesprek waren, is de nadruk steeds meer komen te liggen op de politieke strijd. Dit wordt ook wel het *horse race frame* genoemd, waarbij de strijd tussen partijen belangrijker wordt dan de inhoud van de politieke standpunten (Wijffjes, 2002; Strömbäck & Van Aelst, 2009). Volgens sommige wetenschappers zijn media ook kritischer en negatiever geworden over de politiek, omdat negatief nieuws een hogere nieuwswaarde heeft (Strömbäck & Van Aelst, 2009; Buijs, 2011).

De opkomst van audiovisuele media heeft er bovendien voor gezorgd dat politici steeds meer gedwongen worden om zo goed mogelijk voor de dag te komen. Ruimte voor een verspreking, uitglijder of verkeerd beleid is er niet meer; overal staat een camera bovenop die deze misstappen genadeloos vastlegt (Buijs, 2011).

De commercialisering van het medialandschap en de opkomst van audiovisuele media hebben ook gevolgen gehad op de manier waarop de politiek in het nieuws komt. De media hebben van oorsprong een waakhondfunctie: zij moeten de politieke macht

controleren. Media zijn ook nog altijd de belangrijkste schakel tussen politiek en burger (Habermas, 2006). Ook hebben media van oudsher een podium- en informatiefunctie, maar door de commercialisering is de nadruk echter steeds meer komen te liggen op entertainment.

Deze verschuiving naar entertainment is onderdeel van de zogenaamde 'medialogica'. Dit houdt volgens de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (RMO) in dat het nieuws steeds vaker wordt gebracht in vormen die hun betekenis niet zo zeer ontleen aan de inhoud van het nieuws, maar eerder aan de specifieke eigenschappen van het medium. De stijl van het medium heeft daarom invloed op de inhoud (RMO, 2003). Met betrekking tot politiek nieuws betekent dit dat het nieuws steeds meer als infotainment wordt verpakt. Onder infotainment wordt een journalistieke praktijk verstaan die informatie combineert met vermaak. Door invalshoek, stijl en visuele aanpassingen wordt nieuws verpakt in de vorm van amusement. Dit is voornamelijk bij het medium televisie het geval. Stijlelementen van infotainment komen ook steeds vaker terug in de traditionele nieuwsmedia. Verslaggevers zijn bij dit soort items veel in beeld en hebben zelf veel spreektijd. Medialogica betekent vaak een toename van gepersonifieerd nieuws, conflictnieuws en negativiteit. Personalisering van nieuws houdt in dat er steeds meer aandacht wordt besteed aan de emotie van personen, dus ook van politici. Politici worden daardoor steeds vaker als winnaar of verliezer neergezet (RMO, 2003).

2.1.4 Conclusie

Door de commercialisering van het medialandschap is er de afgelopen jaren veel veranderd. Zowel dagbladen als andere media zagen hun inkomsten teruglopen door dalende advertentie-inkomsten. Om de winsten op peil te houden, moest er elders worden bezuinigd. In veel gevallen werd bezuinigd op personeel of op dure specialismen als onderzoeksjournalistiek. Terwijl de redacties krompen, moesten journalisten dezelfde hoeveelheid en soms zelfs meer nieuws blijven produceren omdat vooral online berichten elkaar in een rap tempo opvolgen. Het gat dat is ontstaan door het krimpen van de redacties is niet alleen opgevuld door freelancers, maar in zekere mate ook door de communicatiesector.

Aan de hand van de dominante beroepsideologie zijn door Buijs (2011) een aantal kernwaarden gedestilleerd. Journalisten hanteren deze vrijwel altijd intuïtief. We kunnen concluderen dat deze journalistieke waarden in het geding zijn zodra persberichten lukraak worden overgenomen of journalisten zich anderzijds laten beïnvloeden door de communicatiesector. De belangrijkste waarden die in het geding komen zijn waarheid, onafhankelijkheid en objectiviteit. Duiding wordt door journalisten in binnen- en buitenland steeds vaker als belangrijkste kernwaarde gezien. Ook deze waarde is in het geding als

persberichten of andere eenzijdige informatie van de communicatieprofessional worden overgenomen.

Ondanks dat veel redacties krimpen, is het aantal parlementair journalisten de afgelopen jaren toegenomen. Dit heeft deels te maken met de opkomst van televisie en online media. Door de verschuiving van de informatiefunctie naar de vermaakfunctie van de media, wordt steeds meer politiek nieuws verpakt als infotainment. Dit is met name op televisie het geval. Medialogica zorgt ervoor dat er veel aandacht is voor gepersonifieerd nieuws, conflictnieuws en negativiteit.

2.2 Flat earth news en persberichtjournalistiek

Uit verschillende onderzoeken naar de reguliere journalistiek, blijkt dat er steeds meer onwaarheden in het nieuws terecht komen. Dit komt vermoedelijk door het gebrekkig controleren van informatie door journalisten. Daarnaast zouden journalisten ook steeds vaker geneigd zijn om persberichten, al dan niet letterlijk, over te nemen. Deze ontwikkeling wordt in deze paragraaf uiteengezet.

2.2.1 Flat earth news

Er zijn de afgelopen jaren steeds meer onwaarheden in het nieuws verschenen. Deze ontwikkeling noemt Nick Davies (2009) *flat earth news*. Hij stelt: "De gedachte achter *flat earth news* is dat de nieuwsmedia allerlei verhalen naar buiten brengen die vergelijkbaar zijn met vroeger, toen men zei dat de aarde plat was. Iedereen gelooft deze verhalen. Maar als je ze checkt, kun je ontdekken dat een verhaal dat iedereen gelooft, niet noodzakelijk waar is" (Bootsma, 5 maart 2010). Een voorbeeld hiervan dat in het boek van Davies terugkomt is de media-aandacht voor de Millenniumbug. De Millenniumbug zou een fout zijn in de computersystemen waarbij de computers zouden denken dat het in plaats van het jaar 2000, het jaar 1900 zou zijn. Er werden grote problemen verwacht bij stoplichten, liften en andere apparatuur die door computers was aangestuurd. De gevolgen van de bug waren nauwelijks merkbaar. Sommigen beweren dat het kwam omdat de software gelukkig op tijd was aangepast, geloofwaardiger is dat er in eerste instantie geen probleem was (Davies, 2009).

De afgelopen jaren zijn, geïnspireerd door het onderzoek van Davies, enkele nep-nieuwsberichten ingestoken bij landelijke media. Zo wisten in Nederland leerlingen van 5 vwo met een nep-bericht zelfs Radio 1 te halen. De leerlingen verzonnen dat twee studenten van de Universiteit van Amsterdam een onderzoek hebben uitgevoerd in 3 havo van hun school, waarbij de leerlingen in klassen werden ingedeeld op basis van hun karakter. Door leerlingen in te delen in groepen van doeners, denkers, bezinners en beslissers zouden de gemiddelde rapportcijfers met 0,7 punt gestegen. De leerlingen verstuurd een persbericht over dit onderzoek naar een aantal landelijke media en al snel belde Radio 1 één van de leerlingen om hem wat vragen te stellen over het onderzoek. Het onderzoek komt zelfs in de uitzending aan bod. Eén extra telefoontje, bijvoorbeeld met de UvA, was voldoende geweest om te achterhalen dat dit persbericht nep was (Vermeulen, 2012).

Hoewel dit slechts een voorbeeld is, lijken veel meer journalisten persberichten makkelijk over te nemen. Onderzoekers van de universiteit van Cardiff liepen twee weken mee op de redactie van de Britse kwaliteitskrant *The Guardian* om zoveel mogelijk van het ruwe materiaal dat binnenkomt, waaronder persberichten, te verzamelen. 80% van alle artikelen die daaruit voort waren gekomen bestond grotendeels uit informatie die afkomstig was uit tweede hand. Informatie uit tweede hand is afkomstig van persbureaus,

communicatieadviseurs of voorlichters. De journalist was er dus niet zelf op uit gegaan om dit verhaal te maken maar had zich gebaseerd op informatie van anderen.

De Radboud Universiteit heeft een verkennend onderzoek gedaan om te kijken of de bevindingen van de universiteit van Cardiff ook opgaan voor Nederland (Buijs et al., 2009). De onderzoekers gingen op zoek naar nieuws dat afkomstig was uit de tweede hand. Over een periode van twee weken werden vier Nederlandse dagbladen geanalyseerd. De resultaten van dit onderzoek waren niet zo schokkend als in Groot-Brittannië. Volgens de onderzoekers was 32% van de berichten in Nederland afkomstig is van al bestaand materiaal als bijvoorbeeld persberichten. Het werkelijke percentage kan echter veel hoger liggen, omdat in sommige gevallen niet de hand kon worden gelegd op het persbericht (Buijs et al., 2009).

In dit onderzoek werden echter ook berichten van ANP aangemerkt als 'voorverpakt' materiaal, terwijl het voor de hand zou liggen dat deze berichten buiten beschouwing worden gelaten. Het ANP is immers als persbureau degene die rechtstreeks te maken heeft met informatie van persvoorlichters, spindoctors en pr-medewerkers. Het lijkt veel schadelijker wanneer het ANP letterlijk berichten overneemt uit persberichten van derden, dan wanneer kranten berichten overnemen van ANP. Dagbladen doen dit bovendien bewust, zodat zij meer tijd over houden voor verdieping en achtergronden (Vermaas & Janssen, 2008). Berichten van het ANP zijn daarnaast juist van groot belang voor regionale kranten. Door algemeen nieuws af te nemen bij persbureaus, houden deze kranten meer tijd over om op zoek te gaan naar lokaal nieuws (Pels, 16 juli 2012).

Exacte cijfers van wat precies de invloed van pr- en communicatiemedewerkers is op de berichtgeving, zijn niet altijd even makkelijk te achterhalen. Er kan niet altijd de hand worden gelegd op de correspondentie tussen journalisten en pr- en communicatiemedewerkers. Denk hierbij bijvoorbeeld aan een informeel gesprek tijdens een bijeenkomst of een telefoontje. We weten daarnaast niet wat er door pr-professionals willens en wetens uit het nieuws wordt gehouden. Uit onderzoek van Molenbeek & Aalberts (2010) bleek al dat voorlichters ook regelmatig bezig zijn met het plannen van 'slecht nieuws', om ervoor te zorgen dat het niet breed wordt uitgemeten.

2.2.2 Persberichtjournalistiek in politiek Den Haag

Het is moeilijk om te zeggen of parlementaire journalisten zich, net als andere journalisten in Nederland, bezighouden met het overnemen van persberichten en de manier waarop ze dat zouden doen. Hier is namelijk nog geen onderzoek naar gedaan en er zijn dus geen cijfers over bekend. Bovendien is de rol van een persvoorlichter in Den Haag vaak niet alleen het sturen van een persbericht. Politieke communicatie en overheidscommunicatie liggen breder dan het versturen van persberichten en juist daar is in het onderzoek van Prenger et al.

(2011) en Buijs et al. (2009) nauwelijks aandacht voor. Voorlichters benaderen journalisten proactief en proberen te achterhalen waar journalisten over gaan schrijven en met welke invalshoek. Behalve het geven van informatie aan journalisten, horen ze journalisten dus ook uit. Ook kunnen voorlichters journalisten tegenwerken door juist geen informatie te verstrekken over bepaalde onderwerpen of door te eisen dat zij publicaties, als bijvoorbeeld interviews met politici, vooraf mogen inzien (Bloemendaal, 2008). In dit onderzoek zullen journalisten uitvoerig worden bevraagd over de manier waarop zij met persberichten en andere informatie van spindoctors en voorlichters omgaan en wat de taken van deze voorlichters precies zijn. Op deze manier levert dit onderzoek een belangrijke bijdrage aan de literatuur.

2.2.3 Twitter vervangt persbericht?

Eén van de nieuwsbronnen waar de wetenschappelijke literatuur relatief weinig aandacht aan besteedt, is Twitter. Twitter is een micro-blog waarbij gebruikers in 140 tekens een bericht online kunnen plaatsen. Politici gebruiken Twitter in toenemende mate om hun volgers op de hoogte te houden van hun werkzaamheden. Maar behalve politici zijn ook journalisten en voorlichters actief op Twitter.

Dat Twitter als nieuwsbron belangrijk is geworden, is te merken aan de inhoud van de massamedia. Niet zelden wordt een tv-uitzending of artikel op een website geïllustreerd met een tweet van iemand die er mee te maken heeft. Een goed voorbeeld hiervan is de recente storing bij ING, waarbij de saldi van rekeninghouders afweken van hun werkelijke saldi. ING gaf via hun woordvoerder weinig details over de storing en ontkende dat de saldi zouden afwijken. Toch concludeerden de media, op basis van Twitter, dat er meer aan de hand moest zijn. Twitter won het dus als nieuwsbron van de voorlichter van ING (Drayer, 2013).

Er is echter nog weinig onderzoek gedaan naar de manier waarop journalisten Twitter gebruiken bij hun werkzaamheden, al is er wel consensus over het feit dat journalisten Twitter kunnen gebruiken als aanvulling op de bestaande manieren van informatie verzamelen. Volgens Hermida (2010) roept dit de vraag op hoe journalisten met deze tweets omgaan. Volgens hem moeten journalisten tweets, net als elke andere informatiebron, goed op waarde blijven schatten en er altijd naar streven om het volledige verhaal achter een tweet te vertellen. Juist omdat de informatie op Twitter openbaar is, is het volgens Hermida de taak van de journalist om deze informatie te duiden en van de juiste context te voorzien.

In politiek Den Haag wordt er ook flink getwitterd door verschillende partijen, waaronder politici en persvoorlichters. Uit onderzoek van Grant et al. (2010) naar het gebruik van Twitter door Australische politici, komt naar voren dat de voornaamste redenen voor het gebruik van Twitter zijn om de online zichtbaarheid van de politicus te vergroten en tegelijkertijd de burger op een laagdrempelige manier te informeren over beleid en politieke

standpunten. Interactie met de burger en het verkleinen van de kloof tussen burger en politiek daar ook drijfveren voor, al is uit verschillende andere onderzoeken naar voren gekomen dat interactie tussen politici en burgers via social media moeilijk te bereiken is (Aalberts & Kreijveld, 2011). Daarnaast zijn politici door Twitter niet meer afhankelijk van massamedia om hun boodschap te verspreiden, al is verschijnen in de massamedia nog altijd effectiever dan actief zijn op Twitter (Chadwick, 2011).

Het gebruik van Twitter door journalisten suggereert dat tweets fungeren als een soort van persberichten. Ze geven journalisten informatie die zij in hun berichtgeving kunnen gebruiken. Maar wat doen de journalisten nu precies met de informatie die ze krijgen via Twitter? Er zijn voorbeelden waarbij tweets de media halen wat betreft algemeen nieuws, maar hoe werkt dat bij politiek nieuws? Om dit bloot te leggen zal in de interviews ook aandacht worden besteed aan deze nieuwe online nieuwsbron.

2.2.4 Conclusie

Uit verschillende onderzoeken blijkt dat er erg veel persberichten, zowel in binnen- als buitenland, door journalisten worden overgenomen in dagbladen. Het Nederlands onderzoek hiernaar laat echter nog een en ander te wensen over. Door middel van dit onderzoek hopen we te weten te komen wanneer parlementair journalisten inderdaad gebruik maken van voorverpakt nieuws, maar bovendien ook hoe ze dat doen. Wordt het persbericht bijna letterlijk gebruikt als kopij of zijn persberichten slechts een aanleiding voor journalisten om zelf op onderzoek uit te gaan? Daarnaast zal in dit onderzoek ook worden ingegaan op de rol die de relatief nieuwe informatiebron Twitter speelt in de parlementaire journalistiek. Er verschijnen de laatste tijd namelijk steeds meer berichten in de reguliere media die gebaseerd zijn op informatie van Twitter, maar of dat in de parlementaire journalistiek ook zo werkt, is de vraag.

2.3 Nieuwsselectie en nieuwswaarden

Voordat er sprake is van nieuws, moet er allereerst een gebeurtenis zijn. Maar een gebeurtenis is pas nieuws als deze door de massamedia openbaar wordt gemaakt. Zodra er van deze gebeurtenis verslag wordt gedaan, is er sprake van nieuws. Journalisten selecteren de gebeurtenissen aan de hand van hun eigen inzichten, journalistieke routines en nieuwswaarden.

2.3.1 Nieuwsselectie

Herbert Gans (1979) geeft de volgende definitie van nieuws: *I view news as information which is transmitted from sources to audiences, with journalists summarizing, refining and altering what becomes available to them from sources in order to make information suitable for their audiences.* Volgens Gans maken journalisten op deze manier een reconstructie van de werkelijkheid. Uit de definitie van Gans komt naar voren dat journalisten hun informatie halen uit bronnen. Dat kunnen documenten zijn, maar ook voorlichters. Nieuws is dus in feite informatie dat van de bron naar het publiek wordt gebracht.

Gans richt zich vooral op de journalisten die toegang krijgen tot de bronnen, maar het omgekeerde verloopt ook niet zonder slag of stoot. Bronnen willen graag toegang krijgen tot journalisten, omdat het een voorwaarde is om hun verhaal in de media te krijgen. Een theorie die hierbij aansluit is de gatekeeping-theorie van Pamela Schoemaker. Gatekeepers zijn volgens Schoemaker (1997): *people who by virtue of their position in an organisation operate sluice gates for ideals, deciding which will be offered and what will be excluded.* De journalisten zijn de eerste gatekeepers in dit model. Zij beslissen welke verhalen wel en niet worden meegenomen en bepalen wat zij nieuwswaardig vinden en wat niet. De eerste gatekeepers, de journalisten, overleggen vervolgens binnen hun organisatie over deze onderwerpen. De tweede gatekeepers zijn dus de redactiechefs.

Tot slot is er binnen de journalistieke organisatie nog een derde gatekeeper, namelijk de eind- of hoofdredacteur die de uiteindelijke beslissing neemt over een publicatie. Bronnen zijn op hun beurt weer een gatekeeper voor de uiteindelijke publicatie: zij willen namelijk graag een bepaalde invalshoek of een positief in plaats van negatief verhaal en proberen soms publicaties tegen te houden (Schoemaker, 1997; Bloemendaal, 2008).

De gatekeeping-theorie gaat vooral over het beslissen welk verhaal wel of niet nieuwswaardig is. De gatekeepers beslissen waar ze wel en niet over willen schrijven of wat ze wel of niet willen publiceren. Journalisten besluiten in dit proces ook met welke persberichten of andere informatie van voorlichters ze iets willen doen en met welke niet. Ook suggereert deze theorie dat de rol van de eindredacteur erg groot is als het aankomt op beslissen wat er wel en niet in de krant of nieuwsuitzending komt (Schoemaker, 1997).

2.3.2 Nieuwswaarden

Wat journalisten een nieuwswaardig verhaal vinden, hangt af van een aantal factoren, ook wel nieuwswaarden genoemd. De eerste onderzoekers die dit concept introduceerden waren Galtung & Ruge (1965). Volgens hen komen berichten met bepaalde kenmerken sneller in het nieuws dan berichten die deze kenmerken niet bezitten. Galtung & Ruge onderscheiden in hun onderzoek een twaalfstal kenmerken die medebepalen in welke mate een onderwerp nieuwswaardig is.

1. Frequentie: Hoe minder vaak een gebeurtenis voorkomt, des te nieuwswaardiger het is. Een voorbeeld hiervan is de verkiezingsperiode. Die komt, mits het kabinet voortijdig valt, maar eens per vier jaar voor.
2. Drempel: Hoe vaker een onderwerp al in het nieuws is opgenomen, des te waarschijnlijker het is dat het ditmaal weer wordt opgenomen. Mediahypes, waarbij in korte tijd veel berichten over een soortgelijk thema worden gepubliceerd, vallen hier bij uitstek onder. Een voorbeeld hiervan is bijvoorbeeld geweld op en rond de voetbalvelden.
3. Duidelijkheid: Des te ondubbelzinniger de gebeurtenis, des te waarschijnlijker het is dat het in de media wordt opgenomen. Hierbij is het met name zaak dat meteen duidelijk is wie de hoofdrolspelers zijn en welke gevolgen een gebeurtenis heeft.
4. Mate van betekenis: Een bericht moet betekenisvol zijn voor het publiek, anders wordt het niet gepubliceerd. Met andere woorden: een gebeurtenis moet relevant zijn voor het publiek. De discussie over de hoogte van de zorgpremie is hier een goed voorbeeld van, omdat alle Nederlanders hiervan de gevolgen merken.
5. Verwachting: Een gebeurtenis krijgt veel aandacht als we het verwachten, bijvoorbeeld dat wanneer het sneeuwt, er files op de snelwegen ontstaan en de treinen niet rijden.
6. Onverwachtheid: Deze factor is ogenschijnlijk in tegenstrijd met de bovenstaande factor. Gebeurtenissen die erg onverwacht zijn, zoals de aanslag op het Koninklijk Huis tijdens Koninginnedag, krijgen veel media-aandacht.
7. Continuïteit: Als een gebeurtenis jaarlijks voorkomt, zoals Koninginnedag of Prinsjesdag, maakt dat een gebeurtenis nieuwswaardig.
8. Compositie en de verhoudingen tussen berichten: Compositie heeft te maken met de samenstelling van de krant of het journaal. Soms kiezen kranten er voor om een vrolijker bericht te plaatsen in plaats van een 'zwaar' bericht, om zo de balans tussen licht en zwaar nieuws te behouden.
9. Verwijzing naar elite-landen: Gebeurtenissen waar belangrijke landen als de Verenigde Staten of China bij betrokken zijn, zijn nieuwswaardiger dan wanneer het een minder belangrijk land betreft. Een voorbeeld hiervan is de berichtgeving over

orkaan Sandy. De orkaan werd pas breed uitgemeten in het nieuws toen zij het Amerikaanse vasteland bereikte, terwijl er nauwelijks aandacht was voor Sandy toen zij eerder het Caribisch gebied trof.

10. Verwijzingen naar elite-personen: Gebeurtenissen waarbij belangrijke personen zoals de president van een land of celebrities betrokken zijn, zijn vaak nieuwswaardig.
11. Persoonlijk nieuws/human interest: Er is relatief veel media-aandacht voor persoonlijke verhalen. Bij een ramp komen niet alleen de feitelijkheden over de ramp in het nieuws, maar ook juist verhalen van personen die door de ramp zijn getroffen.
12. Slecht nieuws: Slecht nieuws en negatieve gebeurtenissen hebben een hoge nieuwswaarde. Voorbeelden hiervan zijn crisissen binnen politieke partijen of onenigheid binnen het kabinet over een bepaald onderwerp.

Harcup & O'Neill hebben jaren later de nieuwswaarde van Galtung & Ruge getoetst op artikelen uit kranten uit Groot-Brittannië uit 1999. Uit hun onderzoek bleek dat met name dat berichten die de nieuwswaardes *negativiteit*, *elites* en *onverwachtheid* bevatte, het meest in de kranten voorkwamen (Harcup & O'Neill, 2001).

Journalisten beslissen overigens niet zelf welke nieuwswaarden zij het belangrijkste vinden. Vaak komt de voorkeur voor bepaalde nieuwswaarden voort uit het medium waar een journalist voor werkt, de perceptie van wat het publiek wil horen en journalistieke routines (Van Aelst, Maddens & Fiers, 2008). Uit onderzoek van Davis (2002) blijkt dat pr-bureaus steeds beter zijn ingespeeld op deze journalistieke routines. Als een medium graag over schandalen schrijft, sturen pr-medewerkers daar negatieve verhalen naar toe. Als een journalist er om bekend staat elke donderdag een bepaalde rubriek te vullen, krijgt hij vaak vlak van te voren iets aangereikt dat precies in dat format past (Davis, 2002).

2.3.3 De selectie van politiek nieuws

Het bestaan van deze nieuwswaarden in het 'algemene' nieuws, roept de vraag op welke nieuwswaarden er van belang zijn bij politiek nieuws. Volgens onderzoek van Elmelund-Præstekær et al. (2011) en Scholten en Ruigrok (2006) zijn de belangrijkste nieuwswaarden voor politiek nieuws als volgt:

1. Nabijheid: Nabijheid betekent hier dat een gebeurtenis geografisch of cultureel dichtbij moet hebben plaatsgevonden, alvorens erover wordt geschreven. Berichten over politiek die direct betrekking hebben op de burger, zoals bijvoorbeeld de inkomensafhankelijke zorgpremie in Nederland, wordt al snel nieuws.
2. Conflict: Conflict kan zowel een strijd binnen politieke partijen zijn, zoals tussen Tofik Dibi en Jolande Sap van GroenLinks, als een strijd tussen politieke partijen.

3. Drama: Met drama worden hier vooral dramatische gebeurtenissen rond politici bedoeld. Dit kan zowel persoonlijk drama zijn, als de afgang van een politicus in een debat of in de media. Een voorbeeld van een dramatische gebeurtenis rond een politicus is bijvoorbeeld het media-optreden van Ella Vogelaar bij *GeenStijl*.
4. Personificatie: Personificatie houdt in dat journalisten proberen om de politicus als persoon af te beelden, waarbij er veel aandacht is voor het privéleven van deze politici. Een voorbeeld hiervan is dat een tijdlang breed werd uitgemeten dat premier Mark Rutte nog altijd vrijgezel is.
5. Onverwachtheid: Onverwachtheid van politiek nieuws is een belangrijke nieuwswaarde. Het is bijvoorbeeld te verwachten dat oppositiepartijen tegen het beleid van het kabinet in gaan en dat regeringspartijen het kabinet steunen. Als het tegenovergestelde gebeurt, zijn media meer geneigd daarover te berichten.
6. (Deel uitmaken van) regeringspartijen: Regeringspartijen komen over het algemeen meer in het nieuws dan de oppositiepartijen. Dit komt uiteraard omdat zij degenen zijn die op dat moment de politieke touwtjes in handen hebben.

2.3.4 Conclusie

Nieuws ontstaat wanneer journalisten via de media informatie over een gebeurtenis aan het grote publiek bekend maken. Journalisten zijn voor deze informatie afhankelijk van hun bronnen. Bronnen zijn op hun beurt weer afhankelijk van de journalist die bepaalt of hun bericht wordt meegenomen. De journalisten kijken vervolgens of berichten nieuwswaardig zijn. De berichten moeten daarvoor voldoen aan bepaalde nieuwswaarden. Voor politiek nieuws zijn de nieuwswaarden nabijheid, conflict, drama en personificatie, onverwachtheid en (het deel uitmaken van) regeringspartijen het belangrijkste. Voor dit onderzoek is het van belang om te achterhalen welke eisen journalisten stellen voordat zij een bericht willen plaatsen. Dit kunnen nieuwswaarden, maar kan ook de kwaliteit van bepaalde bronnen zijn. Ook de doelgroep van het medium kan hierbij een rol spelen.

2.4 Spindoctoring

Uit de theorie blijkt dat journalisten in steeds grotere mate worden beïnvloed door de communicatiebranche. De technieken hiervoor zijn de afgelopen jaren ook steeds agressiever geworden. We weten echter niet in hoeverre dit ook geldt voor de politieke communicatie. Om de relatie tussen parlementaire journalistiek en voorlichting aan het licht te brengen, is het allereerst van belang dat de theorie over spindoctoring en voorlichting in Nederland uiteen wordt gezet. Ook zal deze paragraaf ingaan op wat er tot nu toe bekend is over de verhouding tussen (parlementaire) journalistiek en voorlichting.

2.4.1 Voorlichting en spindoctoring in Nederland

In Nederland wordt de term spindoctoring steeds vaker gebruikt (Molenbeek & Aalberts, 2010). Het is echter geen heel nieuw fenomeen. Al in de jaren '50 kreeg Ben Korsten als eerste het label 'mannelijksmaker'. De afgelopen jaren kregen steeds meer mensen dit predicaat, denk bijvoorbeeld aan Kay van de Linde of Jack de Vries. De term 'spin' werd voor het eerst gebruikt in Amerika, eind jaren '80. Hiermee wordt letterlijk het 'verdraaien' van nieuws bedoeld. Al snel werd het een algemene term voor activiteiten en technieken tijdens politieke campagnes. Monasch (2002) beschrijft een spindoctor als volgt: 'iemand die op moderne wijze de media manipuleert en de berichtgeving zo effectief mogelijk naar zijn hand weet te zetten.' Met name de presentatie van een politicus en zijn boodschap staan hierbij centraal (Molenbeek & Aalberts, 2010). Spinnen past binnen het veld van politieke communicatie, een terrein dat al eerder bestond. Zowel voorlichters als spindoctors voorzien journalisten van informatie over de politicus en zijn beleid om zo goed mogelijke beeldvorming te realiseren. Schoonman (2004) en Kok (2006) zijn van mening dat spindoctoring eigenlijk een nieuwe term is waar ook de 'oude' persvoorlichting onder valt.

Toch zijn er drie kenmerken die de spindoctor onderscheiden van de voorlichter. Ten eerste geven spindoctors veel actiever sturing aan welke informatie ze wel en niet naar buiten willen brengen en bovendien op welke manier ze dat doen. Ten tweede verzorgen ze de hele communicatiestrategie, wat inhoudt dat ze bepalen met welke media er gesproken wordt en welke informatie op welk moment naar buiten wordt gebracht. Tot slot hebben ze een meer proactieve rol dan traditionele voorlichters. Deze voorlichters stellen zich vaker afwachtend op ten opzichte van journalisten, terwijl spindoctors journalisten zeer actief en doorlopend benaderen. Voorlichters zouden het initiatief meer aan de media laten, terwijl een spindoctor het omgekeerde doet (Molenbeek en Aalberts, 2010). Ook houden ze de media en de uitspraken van politieke tegenstanders nauwlettend in de gaten, om daar direct op te anticiperen (Brown, 2003).

Spindoctoring komt in vrijwel alle Westerse democratieën voor, al komen de bekendste spindoctors uit Groot-Brittannië en de Verenigde Staten. In de Verenigde Staten

was Dick Morris een beroemde spindoctor die mede mogelijk maakte dat Bill Clinton herkozen werd als president. De bekendste namen uit Groot-Brittannië zijn Alastair Campbell en Peter Mandelson. Zij hebben een grote rol gespeeld in het bedenken van het nieuwe imago van de Britse Labourpartij als adviseurs van Tony Blair. Er bestaan echter belangrijke verschillen tussen spindoctoring in Nederland en in het buitenland. Allereerst heeft Nederland een ander politiek stelsel dan Groot-Brittannië en de VS. Waar in Nederland altijd een coalitie wordt gevormd, heeft één partij het voor het zeggen in deze landen. Daarnaast zou spindoctoring in het buitenland veel agressiever van aard zijn dan in Nederland. Daarnaast houden spindoctors in Nederland zich het liefst op de achtergrond: zelf in de publiciteit komen werkt hier vaak averechts.

Behalve met persvoorlichters en spindoctors kunnen journalisten in Nederland ook te maken krijgen met politiek assistenten (PA's). Politiek assistenten zijn de persoonlijk medewerkers van ministers en staatssecretarissen op het ministerie. PA's worden in tegenstelling tot andere ambtenaren aangesteld om hun partijpolitieke achtergrond. Zij hebben vaak al voor een bepaalde partij gewerkt en worden vrijwel altijd door de partij benaderd voor deze functie. PA's zijn vaak de schakel tussen bewindspersonen en de Tweede Kamer. PA's staan door hun functie dichtbij de minister en hebben brede kennis van veel dossiers. Uit het onderzoek van Molenbeek & Aalberts bleek bovendien dat PA's soms ook de rol van spindoctor vervullen. Zij doen dit door middel van het lekken van informatie naar journalisten. Het voornaamste idee achter lekken is dat journalisten de PA en dus de minister als 'bedankje' voor deze informatie positief in het nieuws brengen (Molenbeek & Aalberts, 2010).

Op basis hiervan is te verwachten dat het met name PA's zijn die proactief informatie sturen naar parlementair journalisten. Ook zouden zij de journalisten intensiever benaderen dan de traditionele voorlichters, bijvoorbeeld door geregeld contact met ze te onderhouden. Het roept de vraag op of dit in de praktijk ook daadwerkelijk zo is.

2.4.2 De verhouding tussen journalistiek en voorlichting

Aan de hand van de beschikbare literatuur is het moeilijk te duiden hoe de verhoudingen tussen spindoctors en journalisten nu daadwerkelijk liggen. Sommige wetenschappers spreken schande van de agressieve benadering van persvoorlichters (Bloemendaal, 2008). Volgens Bloemendaal is er zelfs sprake van een communicatieoorlog, waarbij voorlichters de pers dwangmatig in haar greep proberen te houden.

Er zijn ook wetenschappers die er vanuit gaan dat de pr-strategieën zo vergaand zijn dat journalisten eigenlijk niks meer te zeggen hebben: ze zijn marionetten van de pr geworden. Prenger et al. (2011) concludeerden dat journalisten het initiatief steeds meer uit handen hebben laten nemen en onmiskenbaar afhankelijk zijn geworden van een groep die

journalisten primair ziet als tussenpersoon. Volgens deze onderzoekers is dit reden tot zorg. Volgens hen kan een democratische samenleving niet bestaan zonder een groep onafhankelijke journalisten die de 'waakhondfunctie' vervult (Prenger et al., 2011).

Er zijn echter ook mildere conclusies, waarbij de verhouding ook wel aangeduid als het dansen van de tango, waarbij alleen niet altijd duidelijk is wie er precies leidt (Elmelund-Præstekær et al., 2011; Strömbäck & Nord, 2006; Reich, 2006). Deze metafoor maakt duidelijk dat voorlichters en journalisten niet zonder elkaar kunnen.

Uit onderzoek van Charron (1989) blijkt dat de twee groepen met elkaar onderhandelen over de 'goederen' die ze elkaar te bieden hebben. De goederen zijn in dit geval informatie (verschaft door spindoctors en voorlichters) en publiciteit (verschaft door de journalistiek). De spelregels die bij deze uitwisseling gehanteerd worden, verschillen per persoon (Prenger et al. 2011). Ook Reich (2006) heeft onderzocht dat de relatie tussen journalistiek en voorlichting het beste vorm te geven is met een uitwisselingsmodel, waarbij geen van beide partijen voortdurend superieur is. Journalisten en voorlichters kunnen volgens dit onderzoek dus weldegelijk coöperatief met elkaar samenwerken.

Dit onderzoek zal pogen om het gebrek aan literatuur over de rol van de voorlichters in politiek Den Haag aan te vullen met nieuwe inzichten. Want op basis van de huidige informatie is het lastig te concluderen welke van de twee standpunten het beste overeenkomt met de journalistieke praktijk.

2.4.3 Conclusie

Samenvattend is spindoctoring een term die ook in Nederland steeds meer wordt gebruikt. Journalisten hebben over het algemeen het meest contact met voorlichters en politiek assistenten. De belangrijkste verschillen tussen 'traditionele' voorlichters en spindoctors hebben vooral te maken met de manier waarop ze de journalisten benaderen. Spindoctors zouden proactiever en agressiever zijn, terwijl voorlichters zich meer afwachtend opstellen. Met name de praktijken van de PA's suggereren dat de gegevensverzameling van de parlementair journalisten breder is dan het ontvangen van persberichten en het zoeken naar bruikbare tweets. Er wordt waarschijnlijk nauw contact onderhouden tussen voorlichters en parlementair journalisten.

De verhoudingen tussen journalisten en voorlichters zijn niet altijd duidelijk. Soms verloopt een relatie tussen een journalist en voorlichter grimmig, maar over het algemeen geldt de opvatting dat journalisten en voorlichters eigenlijk niet zonder elkaar kunnen en daardoor meestal coöperatief samenwerken. In dit onderzoek zal worden geprobeerd te achterhalen welke opvatting het beste overeenkomt met de journalistieke praktijk in Den Haag.

2.5 Conclusie

In dit onderzoek staat een aantal thema's centraal die van belang zijn om de verhoudingen tussen spindoctors en journalisten bloot te leggen. Allereerst is de verandering van het medialandschap van belang. Door de commercialisering van het medialandschap is de journalistiek de laatste jaren ook erg veranderd. Terwijl de redacties krompen, moest er steeds meer nieuws geproduceerd worden. Dit kwam vooral door de online revolutie, waardoor *breaking news* op elk moment van de dag beschikbaar moest zijn. Het lijkt aannemelijk dat journalisten door de toenemende druk steeds meer grijpen naar persberichten en deze zonder ze vooraf te controleren op juistheid publiceren. Deze ontwikkeling staat echter haaks op journalistieke waarden, waarbij onafhankelijkheid en onpartijdigheid juist centraal staan. Ook de parlementaire journalistiek heeft de gevolgen van de commercialisering gemerkt. De focus is steeds meer komen te liggen op infotainment en entertainment, ook bij politiek nieuws. Tegelijkertijd blijven media wel de belangrijkste speler om de burger te informeren over politiek. Voor dit onderzoek is het van belang hoe journalisten met de verantwoordelijkheid van het zijn 'de waakhond van de democratie' met zich meebrengt, omgaan.

Uit onderzoeken uit binnen- en buitenland blijkt dat er steeds meer persberichten letterlijk of deels worden overgenomen. Het Nederlands onderzoek over dit onderwerp laat echter te wensen over. We weten dus niet met welke regelmaat Nederlandse journalisten persberichten overnemen. Er wordt daarnaast gesuggereerd dat berichten op Twitter kunnen fungeren als persbericht. Steeds vaker komen tweets terecht in de media. Politici en voorlichters zijn steeds actiever geworden op Twitter, met name om de kloof tussen burger en politiek te verkleinen en om hun visie te publiceren, zonder dat daar traditionele media voor nodig zijn. We weten echter niet in hoeverre parlementair journalisten gebruik maken van de berichten van politici, voorlichters, persberichten en informatie op Twitter, vandaar dat dit in het onderzoek aan bod komt.

Voor een bericht nieuws is, legt het een lange weg af. Eerst moet een verhaal namelijk een aantal 'gatekeepers' zien te passeren. Gatekeepers, in de vorm van journalisten en redactiechefs, bepalen dus allereerst zelf waar ze over berichten. Daarnaast moet een gebeurtenis nieuwswaardig zijn. Er zijn een aantal nieuwswaarden die een gebeurtenis nieuwswaardig maken. Bij het politieke nieuws zijn de belangrijkste nieuwswaarden nabijheid, conflict, drama, personificatie, onverwachtheid en het als politicus deel uit maken van een regeringspartij. Voor dit onderzoek is het van belang om te achterhalen welke criteria journalisten toepassen voordat zij een bericht willen plaatsen.

Spindoctoring is een term die ook in Nederland steeds meer wordt gebruikt, al heeft de term wel een andere lading van in bijvoorbeeld de Verenigde Staten. Nederlandse spindoctors treden over het algemeen niet in de publiciteit, in tegenstelling tot hun

buitenlandse collega's. Parlementair journalisten hebben naast het contact met politici ook veel contact met voorlichters en politiek assistenten om aan informatie te komen. De verhoudingen tussen journalisten en voorlichters zijn echter niet altijd duidelijk. Over het algemeen heerst de opvatting dat journalisten en voorlichters vaak coöperatief met elkaar samenwerken en eigenlijk niet meer zonder elkaar kunnen, maar er zijn ook wetenschappers die spreken van een communicatieoorlog. We weten echter niet in hoeverre deze opvatting overeenkomen met de journalistieke praktijk.

3. Methode

In dit hoofdstuk wordt de onderzoeksmethode van het onderzoek uiteengezet. De onderzoeksvraag '*Hoe verhouden parlementaire journalisten en voorlichters zich tot elkaar?*' zal door middel van de beantwoording van de deelvragen '*Hoe komen journalisten aan informatie die ze nodig hebben voor hun werk, bijvoorbeeld over politieke ontwikkelingen en actualiteiten?*' en '*Welke rol spelen voorlichters en spindoctors in het werk van parlementair journalisten?*' door diepte-interviews worden beantwoord. In dit hoofdstuk wordt de gefundeerde theoriebenadering besproken, die de leidraad zal zijn bij de dataverzameling en analyse. Ook zal de keuze voor de respondenten worden toegelicht, gevolgd door de aanpak van het onderzoek en de analyse van de data.

3.1 Gefundeerde theoriebenadering

Voor dit onderzoek is gekozen voor een kwalitatieve onderzoeksmethode. Kwalitatieve methoden zijn met name geschikt bij onderzoeken waarbij er nog weinig bekend is over een onderwerp, zodat een fenomeen met een open blik kan worden geanalyseerd. Een methode die hierbij aansluit is de gefundeerde theoriebenadering. Bij de gefundeerde theoriebenadering wordt de theorie afgeleid van de data. De data wordt systematisch verzameld en tijdens het onderzoeksproces geanalyseerd. Dataverzameling, analyse en theorie staan in deze methode in hechte relatie tot elkaar (Bryman, 2008).

De grondleggers van de gefundeerde theoriebenadering zijn sociologen Barney Glaser en Anselm Strauss (1967). De gefundeerde theoriebenadering ontstond in een periode waarin kwantitatief onderzoek, met name de benadering van de Chicago School of Sociology, centraal stond. De Chicago School was van mening dat kwalitatief onderzoek te impressionistisch en onwetenschappelijk was. Glaser en Strauss ontwikkelden de gefundeerde theoriebenadering omdat simpelweg niet alles met een kwantitatieve methode onderzocht kon worden. Zij waren van mening dat door middel van de gefundeerde theoriebenadering de kwaliteit van kwalitatief onderzoek zou toenemen (Cramer & Howitt, 2005).

De gefundeerde theoriebenadering heeft twee centrale kenmerken. Ten eerste is de benadering *inductief*. Dit wil zeggen dat de theorie wordt gevormd uit de data. De onderzoeker gaat op zoek naar bepaalde kenmerken van een verschijnsel, waaruit vervolgens een theorie ontstaat. De inductieve benadering is het tegenovergestelde van een deductieve benadering, waarbij vooraf opgestelde hypotheses worden getoetst (Bryman, 2008).

Het tweede kenmerk van de gefundeerde theoriebenadering is dat deze *iteratief* is. Dit houdt in dat zowel de verzameling van de data als de analyse tegelijk plaatsvinden. De dataverzameling en analyse vallen constant op elkaar terug door de onderzoeksgegevens

tijdens het onderzoek al met elkaar te vergelijken. Doordat de theorie uiteindelijk uit de onderzoeksresultaten wordt gevormd, ontstaat er een theorie die goed aansluit bij de werkelijkheid van het onderzochte fenomeen. (Bryman, 2008). Hoe de gegevens volgens de gefundeerde theoriebenadering zijn geanalyseerd, wordt later in dit hoofdstuk uiteengezet.

De gefundeerde theoriebenadering kan worden toegepast op verschillende soorten data, als observaties, gesprekken, mediacontent en interviews. In dit onderzoek zal de theorie worden toegepast op de interviews met parlementair journalisten. De kenmerken van diepte-interviews zullen in de volgende paragraaf worden toegelicht.

3.2 Diepte-interviews

De dataverzameling in dit onderzoek heeft plaatsgevonden door het afnemen diepte-interviews. Een diepte-interview is een kwalitatieve onderzoeksmethode waarbij vanuit het perspectief van de respondent wordt geïnterviewd. Het doel van deze interviews is om het alledaagse perspectief van de onderzochte personen te reconstrueren. Het is bij interviews van belang dat de interviewer zich kan inleven in de gedachten van de respondent en zijn of haar antwoorden niet stuurt. Idealiter is de onderzoeker zo neutraal mogelijk en probeert hij met een open blik de respondent tegemoet te treden.

Bij een open diepte-interview zal geprobeerd worden om het gesprek zo veel mogelijk een natuurlijk beloop te laten. Er is dus ook ruimte voor inbreng van nieuwe onderwerpen door de respondent. Het interview zal echter wel worden gestructureerd aan de hand van een vooraf opgestelde topiclijst. De topiclijst bestaat uit een aantal thema's die uit de literatuur naar voren zijn gekomen. Het eerste thema dat aan bod komt is de situatie op de redactie van de journalist. Dit kan gaan over het aantal redacteuren, de werkverdeling en de specialismen van de redacteuren. Het tweede thema is nieuwsselectie en nieuwswaarden. Journalisten werden ondervraagd over hun visie van wanneer iets nieuws is en op basis waarvan ze informatie selecteren om over te berichten. Het derde thema gaat over spindoctoring en voorlichting. Journalisten werd gevraagd naar de mate en de aard van het contact tussen hen en de voorlichters. Thema vier gaat over de manier waarop journalisten omgaan met de informatie van bronnen. Bronnen kunnen zowel formele bronnen zijn, als persberichten en informatie van voorlichters, maar ook informele bronnen. Als laatste thema komen de rolopvattingen van de journalisten aan bod. Hierbij gaat het om hun rol in de maatschappij en hun opvattingen over wat goede journalistiek inhoudt. Het is echter mogelijk dat er onderwerpen aan bod komen tijdens het interview die vooraf niet waren gepland, maar wel relevant zijn voor het onderzoek. Op basis van de uitkomsten van de interviews kan het zijn dat de thema's na verloop van tijd verschuiven.

Hoewel de onderzoeker geacht wordt om volledig objectief te zijn in de interviews is dit nooit helemaal mogelijk aangezien de onderzoeker al veel over het onderwerp weet. Als

de onderzoeker zich er echter van bewust is van deze tekortkoming, zal het onderzoek zo min mogelijk worden geschaad (Rubin & Rubin, 2005). Behalve dat de onderzoeker niet volledig objectief is, kan het zijn dat de respondenten niet volledig eerlijk zijn bij het beantwoorden van de vragen. Respondenten kunnen geneigd zijn om sociaal wenselijke antwoorden te geven op gevoelige vragen. Het is de taak van de onderzoeker om door voldoende doorvragen zo volledig mogelijke en betrouwbare antwoorden van de respondent te krijgen en de respondent op zijn gemak te laten voelen. Ook moet de onderzoeker voldoende doorvragen om zeker te weten dat er geen onduidelijkheden bestaan over wat de respondent precies met bepaalde begrippen bedoelt.

3.3 Respondenten

Voor dit onderzoek zijn parlementair journalisten geïnterviewd van verschillende Nederlandse media, zowel van televisie, dagbladen, weekbladen als online media in de periode 15 maart tot en met 15 mei 2013. De meeste journalisten zijn werkzaam in Den Haag. Eén journalist volgt voor een dagblad de Rotterdamse politiek. Hieronder is per respondent een kort profiel weergegeven:

Respondent	Medium	Specialisatie
1	<i>Rotterdams Dagblad</i>	Geen specialisatie
2	<i>PowNews</i>	Geen specialisatie
3	<i>Trouw</i>	Twee departementen en één politieke partij
4	<i>RTL Nieuws</i>	Drie departementen en twee politieke partijen
5	<i>NU.nl</i>	De helft van alle departementen en partijen
6	<i>NOS Journaal</i>	Drie departementen
7	<i>NOS Radio 1</i>	Twee departementen
8	<i>Volkscrant.nl</i>	Geen specialisatie
9	<i>NRC Handelsblad</i>	Geen specialisatie
10	<i>Vrij Nederland</i>	Geen specialisatie
11	<i>De Telegraaf</i>	Twee departementen
12	<i>NRC Handelsblad</i>	Algemene politiek en één partij
13	<i>Algemeen Dagblad</i>	Twee departementen
14	<i>Elsevier</i>	Geen specialisatie

In totaal zijn er 14 journalisten van verschillende media geïnterviewd. Er is gekozen voor een spreiding van media, omdat te verwachten is dat elk medium op een andere manier te maken heeft met de invloed van spindoctoring en persvoorlichting. Ook blijkt uit de literatuur dat kleinere media (met een kleine redactie) vaak gevoeliger zijn voor de invloeden van spindoctoring en voorlichting (Prenger et al., 2011). Hetzelfde geldt voor online media door snelheid van de nieuwscyclus (Davies, 2009). Bovendien hanteren alle media aparte selectiecriteria om te bepalen wat nieuws wordt en wat niet. Door journalisten van allerlei media te interviewen, ontstaat een zo compleet mogelijk beeld over de werkwijze van 'de parlementair journalist' in Nederland.

3.4 Analyse

Het analyseren van de onderzoeksgegevens gebeurt bij de gefundeerde theoriebenadering door middel van een codering. Er zijn hierbij drie fasen van coderen. De eerste fase is het open coderen. Hierbij worden steekwoorden toegekend aan delen van de tekst, in dit geval de interviews. De volgende fase is axiaal coderen. Hierbij worden delen van de tekst met dezelfde code met elkaar vergeleken. Deze fase kan tegelijk plaatsvinden met de open codering. In de laatste fase, het selectief coderen, wordt een verdere structuur aangebracht in de gevonden codes.

Bij dit onderzoek zijn de opnames van de interviews zo snel mogelijk na afloop van het interview verwerkt in een transcript. Vervolgens vond er een open codering plaats waarbij gezocht werd naar belangrijke delen van de tekst die kunnen leiden tot het beantwoorden van de onderzoeksvraag. Door middel van vergelijking van de interviews en de vergelijking van de bestaande codes zijn uiteindelijk de belangrijkste thema's die in de interviews aan bod kwamen gedestilleerd.

Tijdens de analyse van de transcripten kwam al snel naar voren welke thema's belangrijk waren. Deze thema's kwamen namelijk in vrijwel alle interviews aan bod. Aan de hand van de thema's die uit de codering zijn ontstaan is het resultatenhoofdstuk ingedeeld: alle thema's zullen in een aparte paragraaf behandeld worden. De thema's zijn *organisatie, taken en rolopvattingen, nieuwsselectie en nieuwswaarden, formele bronnen, informele bronnen* en tot slot *de relatie tussen journalisten en bronnen*.

4. Resultaten

In het resultatenhoofdstuk zullen de belangrijkste resultaten van het onderzoek worden besproken. Dit hoofdstuk is gestructureerd aan de hand van de belangrijkste thema's die in de interviews aan bod kwamen. Deze thema's zijn organisatie, taken en rolopvattingen, nieuwsselectie en nieuwswaarden, formele bronnen, informele bronnen en de verhoudingen tussen de bronnen en journalisten.

4.1 Organisatie

In deze paragraaf komt de organisatiestructuur van de parlementaire redacties aan bod. Allereerst wordt ingegaan op het aantal redacteuren dat zich per medium bezighoudt met politiek en de locaties waarop deze redacties zijn gevestigd. Vervolgens komt ook de werkverdeling van de journalisten aan bod.

4.1.1 De parlementaire redactie

Het eerste thema dat tijdens de analyse van de interviews naar voren komt, is de situatie op de redacties waar de journalisten werkzaam waren. Alle parlementaire redacties van de dagbladen en televisie zijn gevestigd in Den Haag, vaak op loopafstand van het Binnenhof. De redacties van de dagbladen komen met elkaar overeen wat betreft de grootte. Gemiddeld zijn per dagblad tussen de zes en acht journalisten werkzaam. Vaak hebben deze dagbladen ook een commentator of redactiechef in Den Haag, al opereert de redactiechef van *Algemeen Dagblad* vanuit Rotterdam. De journalist die voor het *AD/Rotterdams Dagblad* de Rotterdamse politiek volgt, werkt ook in Rotterdam.

De redacties van *NOS* en *RTL* in Den Haag beschikken over vijf verslaggevers die op het Binnenhof rondlopen. Daarnaast is de Haagse redactie van *NOS* ook uitgerust met vijf bureauredacteuren, die het laatste nieuws op de website van *NOS* plaatsen. Ook zijn op beide redacties chefs en commentatoren werkzaam. Op de redactie van *NOS* is ook de Haagse radioredactie gevestigd. Voor *NOS Radio 1* houden acht verslaggevers zich bezig met politiek. Zij verzorgen echter niet alleen het politieke nieuws voor *Radio 1*, maar ook voor het avondprogramma *Met het Oog op Morgen*. Ook worden hun bijdrages in het nieuwsoverzicht van *3FM* gebruikt, en sporadisch maken ze ook items voor bijvoorbeeld *Radio 2*, omdat deze zender ook veel interesse in politiek heeft.

De redactie van het programma *PowNews* wijkt af van *NOS* en *RTL*. Voor dit programma zijn slechts twee redacteuren werkzaam op politiek gebied. Dit lijkt in verhouding misschien weinig, maar ondanks dat *PowNews* regelmatig politiek getinte items maakt, ligt daar niet de nadruk op. De politieke redactie van *PowNews* is dan ook gevestigd in Amsterdam.

Bij weekblad *Vrij Nederland* houden drie journalisten zich bezig met politiek. In vergelijking met dagbladen is dit aantal klein, maar dit verschil is te verklaren door het feit dat weekbladen niet het harde nieuws hoeven te brengen. Weekbladen houden zich bezig met achtergronden en analyses van onderwerpen die vaak wat langer spelen. Doordat zij zich niet met de zogenaamde 'waan van de dag' bezighouden, hoeven zij ook niet altijd in Den Haag te zijn. De politieke redactie van *Vrij Nederland* is ook gevestigd in Amsterdam. De situatie op de redactie van weekblad *Elsevier* is niet in het interview aan bod gekomen.

De parlementaire redactie van *Volkskrant.nl* is net als de krantenredactie gevestigd in Den Haag. De totale online redactie van *Volkskrant.nl* bestaat uit twaalf redacteuren, waarvan er twee zich vanuit Den Haag richten op politiek. De website *NU.nl* heeft ook twee parlementair journalisten in Den Haag. Waar de site voorheen nog veel van de berichtgeving overliet aan *ANP*, hebben zij sinds een aantal jaar ook een eigen politieke redactie. De redacteuren van *NU.nl* werken in principe vanuit Den Haag, maar zijn soms ook op de redactie in Amsterdam.

In totaal zijn er, volgens schattingen van de geïnterviewde journalisten, ongeveer tussen de 200 en 250 journalisten van verschillende media werkzaam rond het Binnenhof. De meeste journalisten vonden het moeilijk een inschatting te maken of dat aantal de afgelopen jaren meer of minder is geworden. Dit had vooral te maken met het feit dat veel redacteuren pas een aantal jaar in Den Haag werkten. Deze cijfers komen overigens wel overeen met het cijfer van Bloemendaal (2011) uit 2011.

4.1.2 Specialisatie

Op de redacties van de dagbladen en van televisie (met uitzondering van *PowNews*) werken de verslaggevers met specialisaties. Elke journalist volgt daarvoor gemiddeld twee ministeries.

“Bij ons op de redactie volgt iedereen grofweg twee ministeries. De algemene politiek doen we met z'n allen, al zijn het vooral de commentator en de chef die zich daarop richten. Ikzelf volg Defensie en Buitenlandse zaken. Die ministeries volg ik op de voet.” – redacteur dagblad, interview 3, p. 1

Behalve dat de ministeries zijn onderverdeeld, is er vaak ook een verdeling gemaakt voor politieke partijen. De grotere partijen en de regeringspartijen worden vaak door twee journalisten gevolgd, omdat daar over het algemeen regelmatig over wordt bericht dan over de kleinere partijen die niet in de regering zitten.

“In mijn geval doe ik Binnenlandse Zaken, Veiligheid en Justitie en Wonen en Rijksdienst. Daarnaast heb ik als partij CDA. Ik help ook een collega met de VVD. Maar dat is meer ter ondersteuning hoor, omdat VVD momenteel een hele grote partij is en daarom ook gewoon met veel meer mensen is. Het CDA is, zoals je weet, behoorlijk wat kleiner geworden.” – verslaggever televisie, interview 4, p. 1

Verslaggevers van *NOS Radio 1* zijn gekoppeld aan een televisieverslaggever met dezelfde portefeuille. Op die manier volgen zij samen het belangrijkste nieuws. Ze verdelen bijvoorbeeld de debatten. Het kan zijn dat een debat niet interessant genoeg is voor televisie, maar wel voor *Radio 1*, met de praktische reden dat daar meer tijd en ruimte is voor politiek nieuws dan in de *NOS* journaals om 18:00 en 20:00 uur.

Bij de redacties van *Volkskrant.nl* en *NU.nl* is er wel sprake van een verdeling, maar niet van een specialisatie. De ministeries en partijen zijn daar grofweg in tweeën verdeeld. Deze redacteuren zijn dus per persoon verantwoordelijk voor een groot aantal ministeries en partijen.

We hebben het in tweeën gesplitst. Ik doe de rechtse politiek en dan verder nog bijvoorbeeld Financiën, Zorg, Justitie, Defensie, Algemene Zaken en Buitenlandse Zaken. – redacteur online, interview 5, p. 10

Omdat de online media met een klein aantal redacteuren zijn, maken zij vaak gebruik van berichten van *ANP*. Op die manier selecteren zij zelf bij welke debatten of bijeenkomsten zij wel of niet aanwezig willen zijn. De rest van de berichtgeving kunnen zij in principe overlaten aan *ANP*.

“Wij vissen in feite de krenten uit de pap. ANP heeft vijf of zes redacteuren geloof ik, die doen alle persberichten die toch wel heel de dag voorbij komen. Zij zitten echt overal bij. Dan is het aan ons om daarnaast toch primeurs te jagen.” – redacteur online, interview 5, p. 1

Bij de weekbladen zijn de ministeries en partijen niet onderverdeeld, net als bij *PowNews*. Dit heeft ermee te maken dat deze media niet het harde nieuws hoeven te brengen, in tegenstelling tot de dagbladen en de twee grote journaals. Zij kunnen zich daarom beperken tot specifieke onderwerpen die zij naar keuze uitlichten in zowel het weekblad als het programma.

4.1.3 Conclusie

Gemiddeld werken er tussen de vijf en de acht parlementair journalisten per redactie. Er zijn uitschieters naar beneden, dit betreft media die zich niet richten op het brengen van het 'harde nieuws' en de online media. Dagbladen en televisie werken met een vaste specialisatie per redacteur. De partijen en ministeries zijn dan vaak onderverdeeld. De kleine redacties zoals weekblad-redacties en online redacties kennen geen specialisaties.

4.2 Taken en rolopvattingen

De parlementair journalist heeft vanzelfsprekend een aantal taken die hij of zij moet uitvoeren. Deze taken worden in deze paragraaf uiteengezet. Een aantal taken is gestructureerd. Vaak ligt er aan het begin van de week een planning vast met relevante onderwerpen die de journalisten willen verslaan. Dit wordt ook wel agendajournalistiek genoemd. Verder wordt de journalist voortdurend geacht om informatie te verzamelen en op de hoogte te zijn van bepaalde dossiers binnen hun specialisatie. Daarnaast wordt in deze paragraaf aandacht besteed aan de rolopvattingen. Deze opvattingen gaan over wat de journalisten belangrijke kernwaarden binnen hun beroep vinden en gaan over hun rol in de maatschappij.

4.2.1 Planning

De meeste redacteuren zijn vrijwel de gehele week in Den Haag om het politieke nieuws op de voet te volgen. Op maandag vinden vaak de redactievergaderingen plaats, waarna er een planning voor de rest van de week wordt gemaakt. Er wordt dan ook gekeken naar welke onderwerpen er die week op de parlementaire agenda staan. Dit is een stukje agendajournalistiek. Er wordt dan gekeken naar welke onderwerpen mogelijk interessant zijn om mee te nemen in de verslaggeving. Dit kunnen bijvoorbeeld partijcongressen zijn of debatten over gevoelige onderwerpen zoals bijvoorbeeld onlangs het debat over de zaak-Dolmatov (waarbij een Russische asielzoeker zelfmoord pleegde nadat de overheid fout na fout maakte in zijn asielaanvraag).

“Aan het begin van de week lopen we de agenda door, die is gewoon op internet te vinden. We vragen ons dan af: wat speelt er deze week wat wij belangrijk vinden? (...) Je kunt het zo gek niet bedenken of er is een debat over, dus wij doen ook echt niet overal wat mee.” – redacteur dagblad, interview 3, p. 2-3

Op dinsdag begint de parlementaire week met de fractievergaderingen van de partijen. Vervolgens is er in de loop van de middag het Vragenuurtje. Journalisten, politici en voorlichters zijn daar allemaal te vinden. Ook journalisten van online media en weekbladen zijn daar bijna altijd zelf bij. Het Vragenuurtje is een vast contactmoment aan het begin van de week. Iedereen verzamelt zich dan rondom de ‘patatbalie’, zoals de balie bij de plenaire zaal door ingewijden in Den Haag wordt genoemd, om op informele wijze met elkaar te praten.

“Ten eerste ben ik elke dinsdag in Den Haag. Dat is het begin van de parlementaire week. Op maandag is er niemand, maar op dinsdag zijn eerst de

fractievergaderingen en daarna het Vragenuur. Dan is heel politiek Den Haag in de wandelgangen rond de zaal te vinden. Het heetste nieuws van de week wordt daar gebakken. Het is goed om erbij te zijn omdat je dan wel meteen weet wat er speelt. Je praat bij over wat er in de lucht zit. (...) Dan proef je meteen de stemming van de week, wat de grote onderwerpen worden.” – redacteur weekblad, interview 10, p. 6

Op dinsdag, woensdag en donderdag zijn er plenaire vergaderingen van de Kamer. De journalisten zijn daarbij aanwezig, al naar gelang hun interesse of specialisatie en de aard van het onderwerp. Op vrijdag vindt de wekelijkse ministerraad plaats. Aangezien de zaken die tijdens de ministerraad besproken worden geheim zijn, mogen er geen journalisten bij deze vergadering aanwezig zijn. Wel brengt de Rijksvoorlichtingsdienst (RVD) aan de hand van de zaken die in de ministerraad zijn besproken persberichten naar buiten. Na afloop van de ministerraad vindt op vrijdag de persconferentie van de minister-president plaats, maar volgens de journalisten is vrijdag niet bij uitstek de dag waarop het belangrijkste politieke nieuws naar buiten komt.

De kamerdagen zijn dinsdag, woensdag en donderdag en dan heb je op vrijdag nog de persconferentie van Rutte, maar verder gebeurt er niets. De politieke week is gewoon kort. Op die dagen is het aanpoten, maar voor de rest is het ook rustiger. – redacteur online, interview 8, p. 13

4.2.2 Taken

Op dinsdag, woensdag en donderdag lopen de journalisten op het Binnenhof rond om informatie te verzamelen en op de hoogte te blijven van de actuele onderwerpen. Van de journalisten wordt verwacht dat zij goed op de hoogte zijn van alle zaken die er binnen hun specialisatie spelen of van belang zijn voor het maken van een journalistiek verhaal.

We worden geacht om allemaal op onze eigen portefeuille het nieuws bij te houden. Zorgen dat we weten wat er speelt en wat er aan komt. Bijvoorbeeld welke debatten er aan komen, welke besluiten er genomen gaan worden. Alles wat zich op het Binnenhof afspeelt, dat worden wij geacht om dat bij te houden. – verslaggever televisie, interview 5, p. 1

Behalve kennis over actuele zaken, is ook dossierkennis volgens de journalisten van groot belang.

Door dossierkennis op de bouwen kom je op gelijk niveau [met Kamerleden en voorlichters], op die manier kun je echt op een gelijkwaardig niveau praten. Ze weten op die manier wat ze aan je hebben. – redacteur dagblad, interview 11, p. 3

Gedurende de parlementaire week lopen alle redacteurs, op *PowNews* en de weekbladen na, afwisselend rond op het Binnenhof en op de eigen redactie, waar uiteindelijk de items of de stukken gemaakt moeten worden voordat ze worden gepubliceerd.

Informatie verzamelen gebeurt vaak ook aan de hand van het onderhouden van contact met de Kamerleden en de voorlichters. Uit de interviews blijkt dat vrijwel alle journalisten nauw contact onderhouden met zowel de voorlichters als politici. Vaak wordt er tijdens deze contactmomenten voor de journalist bijvoorbeeld al bekend wat de standpunten van bepaalde politici zijn of wat hun inbreng in bepaalde debatten gaat worden.

Als je bijvoorbeeld weet dat een bepaald debat er aan zit te komen, dan kan je aan politici en voorlichters vragen wat nou de interessante punten uit dat debat zijn, wat er belangrijk is en wat een partij in zo'n debat gaat zeggen of er wat mee gaat doen, dan kan ik alvast kijken of het interessant is voor mij om daar misschien een stukje over te schrijven. – redacteur online, interview 5, p. 3

De voornaamste taak van de parlementair journalist is dus om zo veel mogelijk informatie te verzamelen over onderwerpen die misschien in het nieuws kunnen komen. Hoe de journalisten vervolgens bepalen of de informatie wel of niet nieuwswaardig is wordt in de volgende paragraaf behandeld.

4.2.3 Rolopvattingen

Uit de theorie van hoofdstuk 2.1 komen een aantal journalistieke waarden, ook wel opvattingen over wat goede journalistiek is, naar voren. Dit thema kwam ook in de interviews aan bod. De geïnterviewde journalisten hebben ook bepaalde rolopvattingen. Dit gaat dus niet per se over wat zij doen als journalist, maar wel over wat zij zeggen belangrijk te vinden aan de rol van parlementair journalist. Journalisten zeggen het erg belangrijk te vinden om de burger zo goed en volledig mogelijk te informeren over wat er zich in de politiek afspeelt. Het is volgens hen ook van belang dat dit zo volledig mogelijk gebeurt, zeker als het zaken betreft die iedereen aangaan. Dienstbaarheid aan het publiek is dus een van de kernwaarden die zowel in de interviews als in de literatuur naar voren kwam.

Behalve dienstbaarheid is ook objectiviteit volgens een aantal journalisten een belangrijke waarde.

“Anders kunnen we inderdaad de persberichten wel gewoon overtikken en in de krant zetten. Dan zouden wij volledig overbodig zijn en kan het ministerie gewoon de krant gaan vullen.” – redacteur dagblad, interview 4, p. 9

Omdat journalisten veel te maken krijgen met gekleurde informatie, waarbij soms ook informatie bewust is weggelaten, is het van groot belang dat journalisten zich objectief opstellen. Objectiviteit kwam ook als belangrijkste waarde in de literatuur naar voren (Buijs, 2011).

Ook duiding is een waarde die zowel in een aantal interviews als in de literatuur naar voren kwam (Buijs, 2011). Juist het geven van achtergronden en extra informatie en het in de context plaatsen van politieke gebeurtenissen wordt met name door dagblad- en weekbladredacteurs als belangrijk ervaren.

“Laat mij maar zoeken naar de informatie die niet in het persbericht staat, of de redenen waarom een besluit wordt genomen. Ik vind het heel belangrijk om verder te kijken dan dat.” – redacteur dagblad, interview 4, p. 9

Maar ook een online-redacteur vindt duiding belangrijker dan het geven van ‘droge nieuwsfeitjes’.

“Ik vind het vooral belangrijk om te laten zien wat er allemaal gebeurt maar het politieke nieuws daarnaast ook begrijpelijk te maken. Ook door duidende berichten te schrijven, zodat mensen daar net wat slimmer van worden. Niet alleen ‘dit is het nieuws’, maar meer dan dat.” – redacteur online, interview 8, p. 13

Niet in alle interviews kwamen het belang van duiding en achtergronden aan bod. Het waren met name de media die geacht worden om snel het harde nieuws te brengen waarbij dit niet aan bod kwam of geen rol speelde, zoals *NU.nl* en *De Telegraaf*.

Behalve dat journalisten opvattingen hadden over hoe zij het beste journalistiek kunnen bedrijven, realiseren ze zich, soms bewust en soms onbewust, dat zij een belangrijke maatschappelijke taak vervullen. De media zijn vrijwel de enige manier waarop de lezer, kijker of luisteraar iets over de politiek in Den Haag of in eigen gemeente te weten komt. De term ‘waakhond van de democratie’ of ‘de macht die de politiek moet controleren’ vinden vrijwel alle journalisten een (te) zware term, maar ze zijn wel van mening dat het de lading van hun verantwoordelijkheid dekt.

“De term ‘waakhond van de democratie’ klinkt misschien heel verheven, maar het is wel zo.” – redacteur dagblad, interview 1, p. 6

Toch zijn de meeste journalisten zich niet vierentwintig uur per dag bewust van hun ‘taak’ om de burger te informeren. Hoewel ze het een erg belangrijk aspect van hun werk vinden, is het volgens sommigen ook niet in het belang van de journalistiek om je daar voortdurend bewust van te zijn.

“Kijk, ik vind de journalistiek als macht die de politiek moet controleren misschien een beetje te zware term, maar in principe is het wel onze taak. Maar als je die te letterlijk en te serieus neemt, ga je na een half jaar waarschijnlijk een gesticht in omdat je de burger nou eenmaal niet álles kunt vertellen.” – verslaggever radio, interview 7, p. 10.

4.2.4 Conclusie

Planning speelt een belangrijke rol in de journalistieke praktijk. Omdat de weekagenda van de Kamer vooraf vastligt, kan op basis daarvan alvast een selectie worden gemaakt van onderwerpen die wellicht interessant zijn. Behalve over de onderwerpen die al in grote lijn vastliggen, worden journalisten ook geacht om voortdurend zo veel mogelijk informatie te halen, al dan niet binnen hun specialisatie. Op die manier komen er ook onderwerpen aan bod die nog niet vooraf vastliggen. Ook moeten journalisten regelmatig contact onderhouden met politici en voorlichters en hun dossierkennis bijhouden.

Belangrijke journalistieke kernwaarden zijn volgens de journalisten objectiviteit, duiding en dienstbaarheid. Deze waarden kwamen ook in de literatuur naar voren (Buijs, 2011). De respondenten zien zichzelf in sommige gevallen wel als waakhond van de democratie omdat het overeenkomt met wat ze doen, namelijk de burger informeren over politiek. Ze vinden deze term echter wel wat zwaar. De journalisten zijn zich ook niet voortdurend bewust van deze taak.

4.3 Nieuwsselectie en nieuwswaarden

Journalisten halen veel van hun informatie uit zowel het formele als het informele circuit. Er is echter geen garantie dat al deze informatie ook wordt gebruikt. Journalisten maken een selectie van onderwerpen die uiteindelijk in de media verschijnen. Er zijn echter geen selectiecriteria die vastliggen, noch is er een bepaalde checklist om te bepalen of een onderwerp nieuwswaardig is of niet. Het proces van beslissen of informatie wel of niet geschikt is, verloopt volgens de journalisten vaak intuïtief. Journalisten zeggen vrijwel direct aan te voelen of een onderwerp 'nieuws' is of niet. Juist omdat het proces intuïtief verloopt, is het voor de meeste journalisten moeilijk aan te geven welke onderwerpen er precies nieuwswaardig zijn en welke niet.

“Vaak gaat het toch om gezond verstand. (...) Daarnaast is het ook ervaring. Ik loop al een tijdje mee in het vak.” – redacteur dagblad, interview 1, p. 5

“Ik voel vaak wel aan wat de eindredactie wil hebben.” – verslaggever televisie, interview 6, p. 5

“Sommige onderwerpen zijn eigenlijk meteen al heel groot, dan voel je meteen aan dat iets zeker een verhaal gaat worden” – verslaggever televisie, interview 4, p. 2

Hoewel het proces dus vaak intuïtief is en journalisten door middel van ervaring weten wat hun medium belangrijk vindt en wat de belangrijkste thema's zijn, zijn er uit de interviews toch een aantal tastbare selectiecriteria naar voren gekomen.

4.3.1 Groot (maatschappelijk) thema

“Raakt het de mensen over wie het gaat? Raakt het onze kijker? Wie het voor het zeggen heeft in het land (...) en welke kant het opgaat met het land, dat zijn verhalen die wij graag maken en die ook nieuwswaardig zijn.” – verslaggever televisie, interview 6, p. 2-3

Journalisten omschrijven onderwerpen die nieuwswaardig zijn vaak als 'grote onderwerpen' of 'grote thema's'. Hiermee worden vaak onderwerpen bedoeld die heel veel mensen aangaan. Een voorbeeld hiervan is de inkomensafhankelijke zorgpremie: elke Nederlander krijgt daarmee te maken. Het zijn onderwerpen waarvan het de 'gewone burger' aangaat. Voor sommige media zijn dat onderwerpen die mensen in hun hart of in hun portemonnee

raken. Ook zijn het onderwerpen die een groot politiek belang hebben, zoals bijvoorbeeld de begroting of het regeerakkoord. Elmelund-Præstekær et al. (2011) en Scholten en Ruigrok (2006) kwalificeren dit als de nieuws waarde *nabijheid*.

4.3.2 Meerderheid en regeringspartijen

Volgens veel journalisten is een (wets)voorstel van een individueel kamerlid vaak niet interessant. Dit komt omdat deze voorstellen vaak over de kleinere thema's gaan, waarvoor in dagbladen en op televisie geen ruimte is. Zodra er daarentegen de mogelijkheid is dat er een meerderheid is voor een voorstel, wordt het voor journalisten al interessanter om het te melden.

“Als ik een VVD-Kamerlid spreek die zegt dat hij komt met een voorstel om de Benelux af te schaffen, dan hoef ik alleen nog naar de PvdA en als zij zeggen dat zij daar ook wel iets in zien, dan heb je al een meerderheid. In die zin is het dus interessanter. Het is minder interessant als een buitenbeentje iets zegt, of als de PVV geen geld meer naar Brussel wil sturen. Dat is niet interessant omdat het maar een statement in de luchtledige waar toch niks van terecht komt.” – redacteur dagblad, interview 12, p. 2

Journalisten zeggen ook eerder over onderwerpen te berichten als het de regeringspartijen betreft. Hetzelfde geldt voor uitspraken die ministers doen. Dit heeft waarschijnlijk te maken dat de regeringspartijen het centrum van de politieke macht zijn, hetzelfde geldt voor ministers. Wat de regeringspartijen doen of zeggen, wordt daarom onder een vergrootglas gelegd. Dit komt overeen met de theorie van Elmelund-Præstekær et al. (2011) en Scholten en Ruigrok (2006), die concluderen dat het deel uitmaken van de regeringspartijen de kans om in de media te komen, vergroot.

4.3.3 Andere media schrijven erover

Volgens veel journalisten worden bepaalde onderwerpen vaak meegenomen in de berichtgeving, omdat andere media dit thema al als 'groot' of 'belangrijk' hebben bestempeld. Dit kunnen ook primeurs van andere media zijn. Die worden vaak, al dan niet met de juiste vermelding, overgenomen in de eigen krant of website. Dit papagaaien gebeurt overal en hoewel journalisten soms liever geen andere media willen na-apen, is er volgens de journalisten geen ontkomen aan.

“We willen het natuurlijk het liefst niet, maar je ontkomt er vaak niet aan. Als een groot medium als NOS Journaal of De Telegraaf iets heel belangrijk maakt, dan willen onze lezers ook weten hoe het zit met een bepaald onderwerp. Soms ben je dan tegen je zin verplicht om er toch in mee te gaan, al proberen we daar dan wel echt een eigen draai aan te geven.” – redacteur dagblad, interview 3, p. 3

Manieren om met de al bestaande informatie om te gaan, zijn bijvoorbeeld het maken van een follow-up of een analyse te geven van wat dit nou eigenlijk betekent. Soms wordt er ook nog extra eigen informatie aan een bericht toegevoegd. Op die manier worden primeurs van andere media dus hergebruikt. Volgens Buijs (2011) ontstaat deze vorm van ‘journalistiek kluitjesvoetbal’ juist omdat media grotendeels dezelfde doelgroep bedienen, maar in de interviews komt dat niet als reden naar voren.

4.3.4 DNA van het medium

Journalisten zijn bij de selectie van nieuws echter ook afhankelijk van wat het medium waar voor zij werken, belangrijk vindt. Zo bericht *De Telegraaf* volgens de journalisten veel over verkeer en defensie, terwijl *Trouw* meer schrijft over duurzaamheid en gezondheidszorg. Media als *NOS Journaal* en *RTL Nieuws* moeten daarentegen juist nieuws brengen dat geschikt is voor alle Nederlanders: iedereen is een potentiële kijker.

Voor sommige media is het brengen van het ‘harde nieuws’ juist prioriteit. Media als *De Telegraaf* en *NU.nl* zijn nieuwsmedia bij uitstek. De journalisten die werkzaam zijn voor deze media moeten juist jagen naar nieuws. Bij hen is er weinig ruimte voor achtergronden en analyses. Zij zeggen hiermee rekening te houden bij de selectie van onderwerpen die zij belangrijk vinden.

“Wat je bijvoorbeeld bij Volkskrant of NRC ziet, die kunnen wel eens een analyse maken. Als ik daarmee zou aankomen bij mijn redactie dan vragen ze aan mij wat is het nieuwe hieraan? Wat is het nieuws hieraan, wat weten we wat we nog niet wisten? Je kan niet zomaar een stuk in de krant zetten om uit te leggen hoe iets zit, er moet een echte nieuwsaanleiding zijn. (...) Ik zal er verder geen doekjes om winden, maar bij ons gaat het om het nieuws en niet om de achtergronden en de analyses.” – redacteur dagblad, interview 11, p. 3

Weekbladen en middagkranten als *NRC Handelsblad* zijn juist in mindere mate afhankelijk van het harde nieuws. Dat nieuws bereikt de nieuwsconsument namelijk al via andere kanalen. Juist in die media zie je de achtergronden en de analyses terug. De onderwerpen

die in deze media worden aangesneden, worden daarom dus op een andere manier geselecteerd.

De selectie van nieuws hangt dus in grote mate af van het medium waar de journalist voor werkt. Bepaalde media vinden bepaalde onderwerpen van oudsher belangrijker. Zij moeten rekening houden met wat de lezer van het medium verwacht. De doelgroep van een medium speelt dus ook een belangrijke rol.

4.3.5 Type medium

Behalve het karakter van het medium zelf, is ook het type medium van belang als er besloten wordt welke onderwerpen er wel en niet aan de orde worden gebracht. Met name televisie heeft het probleem dat er slechts beperkt ruimte is in een uitzending van het *RTL Nieuws* of *NOS Journaal*. De bulletins van respectievelijk half acht en acht uur duren niet langer dan vijftwintig minuten, waardoor er een strengere selectie moet worden gemaakt. Net als televisie zijn ook dagbladen gebonden aan een bepaalde hoeveelheid ruimte. Op basis hiervan moeten ook voortdurend keuzes worden gemaakt welke onderwerpen de krant wel en niet halen. Online media kampen niet met ruimtegebrek. Volgens de journalisten zijn de selectiecriteria daarom minder streng.

“Nou, allereerst moet ik zeggen dat de grens heel laag ligt. Veel lager dan bij een krant. Simpelweg omdat er veel meer plek is.” – redacteur online, interview 9, p. 2

Hetzelfde geldt voor radio. *Radio 1* heeft bijvoorbeeld een ochtenduitzending van drie uur lang die met tekst gevuld moet worden. De radio is daarom ook minder selectief en kan bijvoorbeeld meer mensen aan het woord laten gedurende de uitzending.

“Op de radio en op internet is gewoon veel meer ruimte. Kijk, radio heeft de ochtenduitzending. Dat is gewoon drie uur radio die met tekst gevuld moet worden, met gesprekken en interviews. Een radioverslag kan dus drie, vier minuten zijn. Een tv-verslag is één minuut twintig, of één minuut veertig, maximaal.” – verslaggever televisie, interview 6, p. 3

4.3.6 Selectie van informatie van informele bronnen

Journalisten hanteren voor de selectie van informatie van de informele bronnen vaak dezelfde selectiecriteria als voor de formele bronnen. Een groot verschil is dat de informatie van informele bronnen vaak nieuwswaardiger is. Dit komt omdat de informatie vaak eigenlijk niet mag uitlekken omdat het gevoelige of geheime informatie is en het vaak dus grote

primeurs voor een medium betreft. Informatie van informele bronnen kan dus soms waardevoller zijn dan dat van informele bronnen.

Het is echter niet altijd zo dat informatie van informele bronnen wereldschokkend is of primeurs oplevert. Soms praten journalisten juist met heel veel informele bronnen om een groter achtergrondverhaal over een bepaald onderwerp te maken. Wat de informele bronnen in die gesprekken zeggen, hoeft dan niet per se nieuwswaardig te zijn, maar past dan wel in een groter nieuwswaardig verhaal.

4.3.7 Conclusie

Niet alle informatie die journalisten krijgen is altijd bruikbaar. De informatie wordt vaak op intuïtieve wijze op waarde geschat. Toch zijn er een aantal nieuwswaarden en selectiemechanismen uit de interviews naar voren gekomen. Deze nieuwswaarden zijn 'grote onderwerpen', het bestaan van een meerderheid voor een voorstel, informatie die gaat over de regeringspartijen of bewindspersonen en het feit dat andere media over een onderwerp berichten. De selectiemechanismen overstijgen de aard van het onderwerp waarbij de selectie plaatsvindt op basis van de DNA van het medium en het type medium.

De selectie van informatie van informele bronnen verloopt grotendeels hetzelfde als de selectie van informatie van formele bronnen. Een groot verschil is echter dat informatie van informele bronnen vaak als nieuwswaardiger wordt beschouwd, omdat het vaak primeurs of gevoelige informatie betreft.

4.4 Formele bronnen

Journalisten zijn voor de items die zij produceren afhankelijk van informatie. Als de journalist niet over informatie beschikt, kan de burger ook niet over politiek worden geïnformeerd. In deze thesis wordt er onderscheid gemaakt tussen formele en informele bronnen. Bij formele bronnen kan de informatie aan iets of iemand worden toegeschreven. In deze paragraaf zullen de verschillende typen formele bronnen worden beschreven die journalisten van informatie kunnen voorzien.

4.4.1 Persberichten

Persberichten zijn berichten met informatie van ministeries en politieke partijen. De ministeries en partijen sturen met grote regelmaat persberichten uit, al verschilt de hoeveelheid per partij en per ministerie. Persberichten waren van oorsprong een belangrijke bron van informatie voor journalisten, toen de persberichten nog via telex werden ontvangen of zelfs in een fysiek postvakje van de journalist werden gestopt. Persberichten spelen echter nu volgens de respondenten geen belangrijke rol meer, al bestaan ze nog wel.

Volgens de respondenten is er een verschil tussen persberichten die vanuit de ministeries worden verstuurd en de persberichten die vanuit de politieke partijen worden verstuurd. Persberichten vanuit de ministeries worden vaak verspreid als er een groot besluit is genomen. Op die manier worden journalisten snel van de benodigde achtergrondinformatie voorzien. Dit is ook nodig, anders zouden alle journalisten die het besluit aangaat, allemaal naar het ministerie bellen om opheldering te vragen over een bepaald besluit. Persberichten vanuit het ministerie worden door journalisten daarom nog wel als nuttig ervaren.

“Als het grote besluiten betreft, zijn persberichten van het ministerie handig. Daar staat gewoon heel veel informatie in die je nodig hebt.” - redacteur dagblad, interview 3, p. 7

Niet alle persberichten die vanuit de ministeries worden verstuurd worden door journalisten gebruikt. Veel journalisten vinden de meeste persberichten overbodig en vaak niet nieuwswaardig.

“Met de meeste persberichten doe ik eigenlijk niks meer. Ze zijn echt overbodig. Soms kunnen ze wel handig zijn voor kortere berichtjes op internet hoor. Waarbij je, ik noem maar wat, leest dat er besloten wordt dat de Rotterdamse haven uitgebreid mag worden. Dat is een leuk nieuwtje, maar daar gaan wij de bewindspersoon echt niet over interviewen. (...) Er zit niet het nieuws in waarmee radioprogramma's

onderbroken worden of waar we 's avonds het journaal mee openen.” - verslaggever televisie, interview 6, p. 7

Hetzelfde geldt voor persberichten vanuit de partijen. De voornaamste reden is volgens de journalisten dat de informatie in deze persberichten wordt gebracht als groot nieuws, maar dat het voor de meeste media een te klein onderwerp is om mee te nemen. Vaak betreft het informatie over individuele Kamerleden, die bijvoorbeeld een motie over een bepaald onderwerp hebben ingediend. Omdat een onderwerp dan te klein of te specifiek is, is het voor sommige media niet interessant om daar iets mee te doen.

“Weer even een voorbeeld van GroenLinks. Die stuurde bijvoorbeeld ‘Motie Jesse Klaver aangenomen door meerderheid’ met daaronder dan meer informatie. Maar dat is zo vanuit het perspectief van de partij geschreven, dat zijn natuurlijk geen journalistieke producten. Ze zijn ontzettend sturend. Ze zijn niet goed geschreven en ook niet bruikbaar”. – redacteur online, interview 8, p. 9

“Persberichten gaan over kleine lopende zaken die wel kunnen leiden tot iets, maar op zichzelf niet heel relevant zijn.” – verslaggever televisie, interview 6, p. 7

Volgens journalisten staat er in persberichten bovendien vaak niets nieuws. Veel informatie hebben ze al via via in de wandelgangen opgepikt, of al eerder van voorlichters of politici gehoord.

“Als er een persbericht is met groot nieuws en ik weet dat nog niet, dan heb ik mijn werk gewoon niet goed gedaan.” – verslaggever televisie, interview 6, p. 7

Informatie uit persberichten levert daarnaast vaak geen nieuws op, omdat alle media ze tegelijkertijd ontvangen. Geen enkel medium kan er dus een primeur uithalen.

Persberichten van partijen kunnen volgens de journalisten soms nog wel nuttig zijn. Het betreft dan vooral persberichten met reacties van de partijen op bijvoorbeeld een wetsvoorstel dat door de Kamer is aangenomen. Journalisten ontvangen dan in een persbericht snel het standpunt van de partij met een bruikbare quote die in een stuk kan worden verwerkt.

Persberichten worden dus vooral gebruikt voor achtergrondinformatie bij grote besluiten. Persberichten die gaan over individuele Kamerleden of ‘kleinere onderwerpen’ waar vanuit de maatschappij nauwelijks aandacht voor is, worden meestal niet gebruikt. Dit staat haaks op de bevindingen van Davies (2009) en Prenger et al. (2011) die beweren dat

er in steeds grotere mate sprake is van ‘persberichtjournalistiek’, waarbij persberichten klakkeloos worden overgenomen. De journalisten geven aan dat daar in de parlementaire journalistiek dus eigenlijk geen sprake van is.

4.4.2 Twitter

Twitter wordt door journalisten steeds vaker gebruikt als nieuwsbron, zo blijkt uit de inhoud van de media. Er is echter nog weinig onderzoek gedaan naar de manier waarop journalisten omgaan met de informatie op Twitter (Hermida, 2010). Twitter kan fungeren als een persbericht, omdat het journalisten informatie kan geven over bepaalde onderwerpen. Twitter en het gebruik daarvan worden hier daarom als formele bron besproken.

De meeste van de ondervraagde journalisten hebben zelf een Twitter-account om politici, voorlichters en journalisten van andere media te volgen. Ze gebruiken Twitter vooral om op de hoogte te blijven van wat er speelt onder politici en wat andere media en journalisten belangrijk vinden.

“Op Twitter zie ik vooral wat er belangrijk is. Het is een soort thermometer. Er wordt vandaag bijvoorbeeld veel getwitterd over het Marokkanendebat van vanavond. Dan weet je dat het leeft.” – redacteur dagblad, interview 3, p. 7

Behalve dat Twitter een indicatie geeft van belangrijke thema’s die leven in de politiek, is het ook een middel bij uitstek om snel de meningen van Kamerleden te peilen. Volgens de journalisten zetten politici vaak al tijdens de debatten een reactie op Twitter over andere Kamerleden of over bepaalde besluiten. Op die manier geeft het journalisten een snel overzicht van wat Kamerleden ergens van vinden.

“Het is een overzichtelijke manier om de meningen te peilen van Kamerleden. Het is sneller dan bellen.” – verslaggever televisie, interview 2, p. 7

Behalve dat Twitter de journalisten een snel overzicht kan geven van wat Kamerleden vinden, is het volgens de journalisten ook een manier om op de hoogte te blijven waar Kamerleden mee bezig zijn.

Het komt volgens journalisten echter niet vaak voor dat er uit informatie op Twitter een nieuwsbericht wordt gemaakt. Journalisten zien Twitter wel als inspiratie. Maar aangezien dat alles wat op Twitter verschijnt, openbaar is, is het lastig om het concreet als aanleiding voor een stuk te gebruiken. Het kan namelijk zijn dat journalisten van andere

media met dezelfde tweet aan de haal gaan. Toch kwamen uit de interviews twee voorbeelden naar voren van een tweet waar een journalist iets mee gedaan heeft.

“Ik las op Twitter iets opvallends en dat was dat een PvdA-Kamerlid het belachelijk vond dat er in het Regeerakkoord staat dat er een verbod moet komen op wilde dieren in het circus. Ik ben dan benieuwd of het de Partij van de Arbeid dat vindt, of dat alleen dit individuele kamerlid dit vindt. Dan ga je bellen en merk je dat ze zenuwachtig worden. (...) Op die manier kan ik Twitter dus gebruiken om op een spoor gezet te worden.” – verslaggever radio, interview 7, p. 7-8.

Twitter wordt door journalisten voornamelijk gebruikt als een snelle manier om op de hoogte te blijven van wat er speelt rond het Binnenhof. Het kan een handige bron zijn om snel meningen en standpunten te achterhalen. Het komt echter niet vaak voor dat een tweet leidt tot een nieuwsbericht, omdat de bron niet exclusief is en groot nieuws nooit via Twitter bekend wordt. Twitter wordt dus in dezelfde mate gebruikt als de traditionele persberichten en kunnen dan ook niet als vervanger van het persbericht worden gezien, wel als een aanvulling daarop.

4.4.3 Politici

Politici zijn een belangrijke bron van informatie voor journalisten. Ze zijn volgens de journalisten inhoudelijk goed op de hoogte van hun portefeuille en kunnen daarom gedetailleerd ingaan op bepaalde zaken die spelen. Politici geven daarin wel altijd het standpunt van hun eigen partij. Zij geven dus bij uitstek gekleurde informatie. Er zijn verschillende momenten waarop journalisten en politici met elkaar in contact komen. In dit hoofdstuk worden alleen de formele momenten besproken, waarbij de journalist de informatie aan de betreffende politicus mag toeschrijven.

De ondervraagde journalisten onderhouden zeer geregeld contact met Kamerleden. Deze zijn volgens de journalisten ook zeer goed benaderbaar. Van vrijwel elk Kamerlid beschikken de journalisten over de mobiele telefoonnummers. De kamers van de politici op het Binnenhof staan ook vrijwel altijd open. Journalisten kunnen gemakkelijk even naar binnen lopen om een praatje te maken. De PVV staat er volgens de journalisten overigens om bekend dat de Kamerleden niet zo gemakkelijk rechtstreeks met journalisten mogen praten, als bij andere partijen het geval is. Hetzelfde geldt momenteel ook voor de VVD, als grootste fractie.

“We kunnen gewoon bij de Kamerleden langs gaan, die zitten op een kantoorje waarvan de deur open staat. ‘Klop klop, hallo’. (...) Ik ga bijvoorbeeld langs bij een fractie om te vragen hoe het is en wat er speelt, waar ze het die week over gaan hebben en wat ze belangrijk vinden.” – verslaggever televisie, interview 6, p. 6

Tijdens deze contactmomenten is de journalist op zoek naar (achtergrond)informatie die hem wellicht op een idee kan brengen om over te berichten. Vaak vinden deze contactmomenten aan het begin van de week plaats, als de Kameragenda al bekend is. Omdat de redacties van de media niet zo omvangrijk zijn dat ze bij elk debat aanwezig kunnen zijn, moeten journalisten vooraf weten welke onderwerpen de moeite waard zijn om te gaan volgen. Door het onderhouden van contacten weten journalisten al voordat een debat begint welke uitspraken een Kamerlid gaat doen of met welke voorstellen hij of zij gaat komen.

Behalve dat de journalisten contact zoeken met Kamerleden om bij te praten en alvast te worden ingelicht over zaken die later die week zullen plaatsvinden, worden ze vaak ook gericht benaderd door de journalisten. Bijvoorbeeld omdat zij een interview willen doen of een stuk schrijven waarbij de reactie van een bepaalde partij nodig is.

“Vanochtend rond 9 uur sms’te ik Lea Bouwmeester met de vraag of we even konden bellen omdat ik haar een paar vragen wilde stellen. Ze belde me toen eigenlijk direct terug. (...) Ik heb toen op het perron bij de metro haar quotes opgeschreven en heb daarna op de redactie meteen het stuk uitgetikt en online gezet.” – redacteur online, interview 5, p. 2

Het zijn niet altijd de journalisten die contact zoeken met de Kamerleden, vaak gebeurt het ook andersom. Meestal beschikt alleen de fractievoorzitter van een partij over een eigen voorlichter en onderhouden de overige Kamerleden zelf het contact met de media. Soms stuurt de voorlichter van een partij wel persberichten uit over individuele Kamerleden, maar vaak zijn de Kamerleden hun eigen voorlichter. Het verschilt echter per persoon in welke mate een Kamerlid zelf contact met de media onderhoudt.

“Kamerleden proberen zichzelf te verkopen. Komende verkiezingen willen ze ook weer worden gekozen. Kijk, ze worden intern misschien niet echt afgerekend, maar er wordt wel gekeken naar of ze vaak genoeg de media gehaald hebben. (...) Daarom is het voor politici belangrijk om een keer bij Pauw & Witteman te zitten, bij het RTL Nieuws te komen of om naar Radio 1 te gaan.” – verslaggever televisie, interview 4, p. 10

Een aantal Kamerleden houdt zich dus ook actief bezig met het benaderen van de media. Ze moeten echter wel oppassen met welke mate ze dat doen, want juist overmatig contact zoeken kan volgens de journalisten ook averechts werken, omdat de journalisten hen dan minder serieus nemen.

4.4.4 Voorlichters, spindoctors en spintechnieken

“Laatst zei een voorlichter van een partij: ‘ik vertel eigenlijk mijn eigen versie van de waarheid.’” – verslaggever televisie, interview 4, p. 3

Behalve dat politici regelmatig zelf met de pers in contact staan, is er de afgelopen jaren een grote groep voorlichters, woordvoerders en spindoctors bij gekomen. Zij worden geacht om de informatie van een partij of ministerie op een bepaalde manier uit te leggen aan de media. Voorlichters vormen dus een filter tussen de directe bron van informatie en de journalistiek.

“Vaak zijn voorlichters gewoon handig. Dat klinkt nu heel hoogwaardig, maar als ik iets van Mark Rutte moet weten, dan kan ik eens sms'en en dan belt de voorlichter me heel snel terug.” – redacteur weekblad, interview 14, p. 5

Journalisten zeggen in hun dagelijkse werkzaamheden zeer veel contact te hebben met deze groep voorlichters. Dat is ook logisch, het is namelijk het werk van de voorlichters om de journalisten te informeren.

In de interviews werd door de journalisten het onderscheid gemaakt tussen partijvoorlichters en ministerievoorlichters.

“Ik moet hierbij wel het onderscheid maken tussen ministerievoorlichters en partijvoorlichters. (...) Partijvoorlichters hebben als voornaamste belang om hun politicus en partij in het nieuws te krijgen en dat weet je ook. Bij ministerievoorlichters speelt dat ook, maar zij hebben gewoon niet de ruimte om dingen te verhullen en te verdraaien.” – verslaggever televisie, interview 4, p. 3

Partijvoorlichters voeren het woord namens een politieke partij of namens personen uit die partij, als bijvoorbeeld de fractievoorzitter. Zij dragen daarom vanzelfsprekend de visie van de partij uit. Hun taak is om een politicus van hun partij of de partij zelf zo goed mogelijk in het nieuws te krijgen. De informatie die afkomstig is van deze voorlichters is dus gekleurd.

Gekleurde informatie houdt volgens de journalisten echter nog niet in dat er onwaarheden worden verteld.

“Het is niet zo dat ik a priori denk het is een voorlichter, dit verhaal kan niet kloppen.”

– redacteur dagblad, interview 9, p. 7

Soms worden onderdelen van de informatie belangrijker gemaakt dan anderen en soms wordt er informatie weggelaten ten gunste van een voor de partij zo goed mogelijk verhaal. De journalisten geven aan dat de voorlichters hen met deze middelen weldegelijk proberen te beïnvloeden. Ze geven echter ook aan dat ze dat de voorlichters niet kwalijk nemen, het is tenslotte het werk van de voorlichter.

“Ongetwijfeld proberen ze me te beïnvloeden. Het is hun vak.” – redacteur dagblad, interview 9, p. 8

Volgens de journalisten is het niet heel moeilijk om door de spintechnieken van voorlichters heen te prikken. Ten eerste zeggen ze allemaal zelf goed in de materie te zitten. Als je als journalist veel van een onderwerp af weet, heb je volgens hen al snel door wanneer er dingen worden verdraaid.

“Soms moet ik er ook erg om lachen. Dan is het zo opzichtig. Dan zeg ik: ‘zit je me nou te spinnen?!’ ‘Nee nee echt dat is echt zo hoor’, zeggen zij dan.” – verslaggever televisie, interview 6, p. 11

Toch zeggen de journalisten dat ze er altijd op bedacht moeten zijn van wie bepaalde informatie afkomstig is en of het niet te eenzijdig is. Maar als je als journalist de stelregel hanteert dat één bron geen bron is en je dus altijd op zoek moet gaan naar iemand die bepaalde informatie kan bevestigen, is het volgens de journalisten onwaarschijnlijk dat je wordt meegesleept door de spin van een voorlichter.

“Nou, kijk, als ik met iemand praat die allemaal spinpraatjes ophangt en ik kom er later achter dat het niet deugt, dan ben ik snel klaar met zo iemand dat snap je. Dan doe ik er geen zaken mee, dan is iemand onbetrouwbaar. En de gouden regel is natuurlijk ‘één bron is geen bron’. Dat is ook zelfbescherming. Je moet niet zomaar alles geloven.” – redacteur weekblad, interview 14, p. 13

Er zijn echter voorbeelden waarin voorlichters zulke tegengestelde informatie geven, dat het niet mogelijk is om te achterhalen welke kant van het verhaal juist is.

“Hoe meer mensen je spreekt, hoe minder lastig het is om door [de beïnvloedingsmechanismen] heen te prikken. Maar soms weet ik het gewoon echt niet. Soms is het omdat verhalen wel erg overeen komen, maar je twijfelt aan de echtheid ervan. En soms hoor je ook twee totaal tegenovergestelde verhalen die je niet op een of andere manier bij elkaar kan brengen. Dan weet ik het echt niet.” – redacteur dagblad, interview 12, p. 6

Uit een van de interviews komt overigens wel een voorbeeld aan bod waarbij wordt aangegeven dat journalisten niet altijd even secuur omgaan met de informatie die zij krijgen van voorlichters. Hoewel journalisten zeggen dat zij informatie van voorlichters altijd controleren door meerdere bronnen te raadplegen, illustreert dit voorbeeld het tegenovergestelde:

“Ja, ook in het nieuws, met name bij kranten, dat er fouten worden gemaakt of dat er heel eenzijdige berichtjes worden doorgegeven. En daarvan kan je je afvragen hoe dat dan komt. Of het komt door haast, of dat ze zich voor een karretje hebben laten spannen van een spindoctor. Dat iemand heeft gezegd ‘het is eigenlijk dit en dit’. Dan is het als krantenjournalist natuurlijk moeilijk, want je wilt het niet kapot gaan checken, maar je schrijft het leuk op en dan komt je naam weer op de voorpagina als je geluk hebt.” – redacteur weekblad, interview 10, p. 4

Het lijkt dus waarschijnlijk dat er soms weldegelijk sprake is van beïnvloeding van de journalisten door voorlichters.

Behalve dat voorlichters spintechnieken gebruiken, komt het volgens journalisten soms voor dat voorlichters ronduit liegen. Het gebeurt echter maar weinig, omdat voorlichters volgens de journalisten weten dat liegen geen zin heeft. Omdat politiek Den Haag een klein wereldje is, is iedereen er snel van op de hoogte als een voorlichter leugens aan het verspreiden is.

“Maar ze zijn ook niet achterlijk, de voorlichters. Zij snappen ook wel dat liegen niet werkt. Ik bedoel het is een klein wereldje waar iedereen [informatie] uit probeert te putten en als jij gaat zitten liegen dan heeft dat dus geen zin. (...) Liegen werkt niet en te eenzijdig er te dik bovenop hun eigen verhaal vertellen, dan val je ook door de mand.” – redacteur dagblad, interview 12, p.

Naast de partijvoorlichters zijn er ministerievoorlichters om het beleid van het ministerie zo helder mogelijk kenbaar te maken. Omdat de ministeries deel uitmaken van de regering, moet de partijpolitieke kleur worden losgelaten. Ministerievoorlichters werken in principe voor de kroon en moeten daarom onpartijdig zijn. Ze mogen daarom bijvoorbeeld ook niet liegen. Zij hebben dus veel minder ruimte voor traditionele spintechnieken of het verdraaien van feiten in het voordeel van een ministerie. Dat neemt echter niet weg dat ze helemaal geen spintechnieken tot hun beschikking hebben. De voorlichters van een ministerie hebben nog steeds de kans om bepaalde informatie een meer prominente plek te geven in bijvoorbeeld een persbericht, en andere informatie pas een paar pagina's later aan bod te laten komen. Ook kunnen titels van persberichten de lading bijvoorbeeld niet dekken, zoals onderstaand voorbeeld illustreert.

“Ken je dat beroemde persbericht van ‘Kwaliteitsimpuls in de zorg’? Dat is hier in Den Haag wel een goede grap. Je had die persoonsgebonden budgetten, de PGB’s, die kosten echt veel geld. (...) Op een gegeven moment besloot [staatssecretaris] Veldhuijzen Van Zanten dat 90% van die PGB’s gewoon zou verdwijnen. Het persbericht dat die maatregel aankondigde had dus als titel ‘Kwaliteitsimpuls in de zorg’, terwijl het een bezuiniging betrof!” – verslaggever televisie, interview 6, p. 13

Bewindspersonen, de ministers en de staatssecretarissen, hebben vaak ook een persoonlijke voorlichter. Deze voorlichter heeft een aparte functie en is de schakel tussen de journalistiek en de bewindspersoon. Bewindspersonen zijn volgens de journalisten moeilijker te benaderen dan Kamerleden. Zij hebben een drukker agenda en worden daarnaast ook door hun voorlichter afgeschermd. Ze zijn volgens de journalisten selectief in het honoreren van interviewverzoeken en willen het liefst ook van te voren weten waar een interview over gaat, zodat zij hun bewindspersoon zo goed mogelijk kunnen voorbereiden. Het recente verleden heeft namelijk uitgewezen dat een optreden in de media een politicus kan maken of breken (Buijs, 2011). Het afschermen van politici komt volgens de journalisten daarom steeds meer voor.

“We merken dat het de afgelopen jaren steeds lastiger geworden is [om bewindspersonen te bereiken], omdat ze worden omgeven door een haag van spindoctors en voorlichters die alle risico’s willen uitsluiten. Ze willen de bewindslieden ten koste van alles beschermen.” – redacteur weekblad, interview 10, p. 2

“Ik belde daarna nog iemand om even iets na te gaan en die persoon had een mailtje gehad van de voorlichter waarin stond dat ze mij niet te woord mochten staan. Iedereen die mij te woord zou staan moest zich melden bij de fractievoorlichter, stond er in. Ik had zoiets van hallo, alsof die voorlichter het Politbureau van de VVD-fractie is!” – redacteur weekblad, interview 14, p. 7

De termen spindoctors en voorlichters worden door de geïnterviewde journalisten vaak door elkaar gebruikt. Het onderscheid werd niet altijd expliciet gemaakt, al kwam het in een aantal interviews wel naar voren. Soms werd de term spindoctor gezien als een geuzennaam, die eigenlijk niet bij de Nederlandse politiek past. Volgens de geïnterviewde journalisten zijn er in Den Haag maar twee echte spindoctors geweest, en dat zijn Kay van de Linde en Jack de Vries. Een groot verschil tussen de spindoctors zoals ze in de Verenigde Staten of het Verenigd-Koninkrijk te vinden zijn, is volgens de respondenten dat de spindoctors in Nederland erg op de achtergrond blijven. Ze treden zelf niet in de publiciteit. Ze zijn er wel, maar willen volgens de respondenten liever niet als dusdanig geïdentificeerd worden.

Volgens de respondenten zijn het de voorlichters van de Kamerfracties die het meest gebruik maken van bepaalde spintechnieken, bijvoorbeeld het verdraaien van feiten of het achterhouden van bepaalde informatie. Dit komt overeen met wat blijkt uit de literatuur van Schoonman (2004) en Kok (2006), die beweren dat spindoctoring eigenlijk een nieuwe term is waar de traditionele voorlichting tegenwoordig ook onder valt.

“Als je de Amerikaanse term overneemt dan zijn fractievoorlichters wel meer spindoctors dan ministerievoorlichters, in de meeste gevallen dan.” – redacteur dagblad, interview 9, p. 8

Opvallend is dat de term PA (persoonlijk assistent) in de interviews nauwelijks naar voren gekomen. Uit onderzoek van Molenbeek & Aalberts (2010) kwam naar voren dat deze PA's juist een grote rol spelen in de overheidscommunicatie. Het kan zijn dat als journalisten het hebben over de persoonlijk voorlichter, ze de PA bedoelen. Dit lijkt echter niet waarschijnlijk omdat het een vrij expliciete functie is die waarschijnlijk niet verward zal worden met een andere functie. Er zijn twee scenario's mogelijk waarom dit niet in de interviews aan bod is gekomen. Of de PA's spelen niet zo'n belangrijke rol als eerder onderzoek deed vermoeden, of journalisten denken niet aan PA's als het gaat over spindoctoring en voorlichting.

4.4.5 Conclusie

Persberichten worden steeds minder gebruikt door journalisten, omdat veel informatie die er in staat vaak al bekend was. Voornamelijk persberichten van ministeries worden nog wel eens gebruikt, omdat deze achtergrondinformatie kunnen geven bij grote besluiten.

Persberichten van partijen worden gebruikt als er bijvoorbeeld een reactie van de fractievoorzitter op een groot besluit instaat. Media hebben dan meteen een bruikbare quote om te gebruiken. Uit de interviews kwamen maar twee voorbeelden naar voren van een tweet die als aanleiding werd gebruikt voor een nieuwsbericht. De invloed van Twitter is volgens de journalisten dus beperkt en Twitter vervangt in dit geval ook niet het traditionele persbericht.

Politici zijn voor journalisten belangrijke bronnen van informatie. Ze onderhouden nauw contact met elkaar, vaak om bij te praten of om gerichte informatie te achterhalen. Journalisten zijn zich er van bewust dat deze informatie voorzien is van een bepaalde politieke kleur. Soms benaderen politici ook zelf de media, al is er maar een kleine groep Kamerleden die dit daadwerkelijk doet.

Voorlichters en spindoctors zijn ook een belangrijke bron van informatie. De termen worden in veel interviews door elkaar heen gebruikt. In de interviews wordt het onderscheid gemaakt tussen partijvoorlichters en ministerievoorlichters. Waar partijvoorlichters tot op zekere hoogte kunnen 'spinnen', is de ruimte hiervoor voor ministerievoorlichters beperkter. De journalisten zeggen zelf dat het niet lastig is om door spintechnieken van voorlichters heen te prikken, al geven ze soms wel voorbeelden van journalisten van andere media die zich wel door voorlichters laten misleiden.

4.5 Informele bronnen

Hoewel het onderscheid tussen informele en formele bronnen in de eerste paar interviews niet expliciet werd gemaakt, werd tijdens de interviewreeks duidelijk dat journalisten ook veel te maken hebben met informele bronnen. Informele bronnen ontstaan wanneer er op achtergrondbasis met een bron wordt gesproken. Informatie krijgen op achtergrondbasis, ook wel *off the record* genoemd, komt volgens de journalisten veel voor.

Als journalisten *off the record* aan informatie komen, betekent dit dat zij de bron niet met naam en toenaam mogen citeren. Informele bronnen blijven voor het publiek daarom altijd onbekend. Journalisten citeren anonieme bronnen vaak als ‘bronnen in Den Haag’ of ‘ingewijden’. Op die manier weet de lezer wel dat hier sprake is van een anonieme bron.

Een van de bekendste plaatsen waar *off the record* met elkaar wordt gesproken, is in sociëteit Nieuwspoort. Nieuwspoort is de informele ontmoetingsplek bij uitstek, waar journalisten, politici, voorlichters en lobbyisten bij elkaar komen. In Nieuwspoort geldt de Nieuwspoortcode: wat er besproken wordt kan worden gebruikt in de media, maar de bron blijft onbekend (Luyendijk, 2010).

Off the record gesprekken vinden lang niet alleen in Nieuwspoort plaats. Overal en op elk moment kan een bron aangeven dat hij of zij niet geciteerd wil worden. Het is aan de journalist om dat verzoek vervolgens wel of niet te honoreren, maar meestal gebeurt het wel. De voornaamste reden is dat deze bronnen voor de journalist vaak te kostbaar zijn om te verliezen.

Een ander voorbeeld waarbij informele bronnen aan het werk zijn, is wanneer er gevoelige informatie vanuit bijvoorbeeld partijen of ministeries wordt gelekt aan de pers. Deze informatie is vaak kostbaar voor journalisten, omdat het vrijwel altijd informatie betreft die eigenlijk niet naar buiten had mogen komen. Dit kunnen onder anderen notulen van de Ministerraad zijn, die tijdens de kabinetten Balkenende regelmatig in het postvak van de journalisten verschenen (Van Weezel, 2011).

4.5.1 Wie zijn de informele bronnen?

“Maar wat je hier hebt, je werkt hier als journalist met officiële bronnen, de woordvoerders van partijen of ministeries, maar je hebt ook weer officieuze bronnen, maar woordvoerders kunnen ook weer officieuze bronnen zijn.” – redacteur dagblad, interview 13, p. 5

Informele bronnen kunnen in principe iedereen zijn. Het komt dan ook voor dat een bron die normaal gesproken formeel is, als een woordvoerder of Kamerlid, soms ook anoniem en dus informeel is. Anonieme bronnen ontstaan als personen wel hun verhaal over een bepaald

onderwerp kwijt willen aan een journalist, maar niet met naam en toenaam in de media willen verschijnen. Volgens de geïnterviewde journalisten zijn de redenen hiervoor vaak persoonlijk. Zo kunnen hoge ambtenaren worden ontslagen als ze met de media praten of informatie laten uitlekken. De positie van de bron kan dus met het prijsgeven van zijn identiteit in gevaar komen. Informatie van informele bronnen kan gevoelige informatie zijn, maar dat is geen voorwaarde voor informatie van informele bronnen.

“We kennen allemaal mensen die doordat ze toegang hebben bij een ministerie, soms heel hoog of soms heel laag, om wat voor reden dan ook niet met ons mogen praten. Dat zijn mensen die ontslagen worden als naar buiten komt dat zij met ons gepraat hebben. Dus ja, ik heb wel eens in een patatzaak gestaan bij Den Haag Holland Spoor met iemand die me een document overhandigde.” – redacteur dagblad, interview 13, p. 6

Hoewel de identiteit van de informele bronnen uiteraard ook tijdens de interviews geheim bleef, kwam wel naar voren dat deze bronnen uit alle bestuurslagen afkomstig kunnen zijn. Zowel hooggeplaatste bronnen, als persoonlijk assistenten van bewindspersonen en hoge ambtenaren van de ministeries, als de lager geplaatste ambtenaren of woordvoerders kunnen anonieme bronnen zijn.

Het is echter niet zo dat journalisten hun stukken altijd baseren op anonieme bronnen. Het praten op achtergrondbasis komt regelmatig voor, maar dit betekent volgens de journalisten niet dat de krant alleen gevuld wordt met informatie van deze anonieme bronnen.

4.5.2 Gebruik van informele bronnen

In de interviews waarin het gebruik van informele bronnen ter sprake kwam, gaven de journalisten vrijwel allemaal aan dat het werken met informele bronnen net zo gebruikelijk is als met formele bronnen. Veel journalisten gaven daarbij aan dat het werken zonder informele bronnen eigenlijk niet mogelijk is als je goed geïnformeerd wil zijn op het Binnenhof. In de Nederlandse politiek, waar veel verschillende partijen voortdurend met elkaar moeten samenwerken en compromissen moeten sluiten, willen bronnen de media soms wel iets vertellen, zonder dat zij, persoonlijk of als partij, de consequenties daarvan hoeven te aanvaarden. De volgende keer moet er namelijk gewoon weer met een politicus of partij worden samengewerkt om het land regeerbaar te houden. Het werken met informele bronnen hoort er volgens de journalisten gewoon bij.

“Dat is voor een heel groot deel wel hoe het werkt. Het hoort bij je manier van informatie verzamelen. Daar kom je eigenlijk niet onderuit. (...) Het werkt nou eenmaal zo dat als je het best geïnformeerd wil zijn in de politiek, dat mensen je best dingen willen vertellen maar niet on the record.” – redacteur dagblad, interview 12, p. 7

Journalisten vertelden dat ze altijd de afweging maken waarom iemand ze iets vertelt en welke belangen de bron daarbij kan hebben. Volgens hen wordt nooit een heel verhaal baseren op één anonieme bron. Door met heel veel verschillende, al dan niet anonieme bronnen te praten zorgen ze naar eigen zeggen voor een zo goed mogelijke reconstructie van de werkelijkheid.

Het gebruik van anonieme bronnen zorgt er voor dat de controleerbaarheid van de informatie afneemt. Als informatie niet aan iemand kan worden toegeschreven, kunnen de lezers, kijkers of luisteraars in principe niet achterhalen of deze informatie klopt. Ze weten namelijk niet waar de informatie in eerste instantie vandaan kwam. Ze moeten dan blind vertrouwen op de integriteit van de journalist in kwestie. Volgens de journalisten hebben de lezers nog wel eens commentaar hebben op het gebruik van anonieme bronnen:

“Dan krijg ik weer eens een boze brief van een lezer. ‘Er staat weer ‘volgens Haagse bronnen’, wat is dat voor schandelijk zwakgebod! Als ze je iets willen vertellen laat het ze dan on the record zeggen.’” – redacteur weekblad, interview 11, p. 8

Journalisten zelf zeggen echter minder problemen te hebben met het gebruik van anonieme bronnen, hoewel ze het liefst alles on the record willen hebben. Vaak zoeken ze ook naar bronnen die de *off the record* informatie officieel willen bevestigen. Maar zolang de informatie die de bronnen geven feitelijk is, is er volgens de journalisten geen sprake van een probleem.

“Journalistiek is niet afhankelijk van de identiteit van de bronnen. Het hangt af van de vraag of jouw feiten kloppen” – redacteur dagblad, interview 9, p. 8

4.5.3 Conclusie

Informeel bronnen kunnen in principe iedereen zijn. Soms zijn personen die de ene keer een formele bron zijn, de volgende keer een informele bron. Informele bronnen kenmerken zich door het feit dat de informatie niet door de journalist aan een persoon mag worden toegeschreven. De controleerbaarheid van de informatie neemt daardoor af. Journalisten

zeggen niet zonder informele bronnen te kunnen werken. Het hoort er volgens hen bij als je in Den Haag goed geïnformeerd wil zijn. Ze vinden het ook niet erg om met informele bronnen te werken. Deze bronnen kunnen juist van grote waarde zijn voor een journalist, omdat ze vaak informatie opleveren die elders niet bekend is. Het gaat er volgens hen eerder om dat de feiten die je hebt, kloppen, dan dat de bronnen allemaal bekend zijn.

4.6 Verhouding tussen bronnen en journalistiek

Om de onderzoeksvraag van deze thesis te beantwoorden, is het van groot belang om te weten op wat voor manier bronnen en journalistiek met elkaar omgaan. Met andere woorden: hoe liggen de verhoudingen tussen die twee groepen? Om deze vraag te kunnen beantwoorden, zal voor zowel de politici als de voorlichters uiteen worden gezet hoe journalisten hiermee omgaan. De mate en de aard van het contact tussen bronnen en journalistiek staan hierbij centraal.

4.6.1 Politici en journalistiek

Politici vormen een belangrijke bron voor de geïnterviewde journalisten. Zij zijn volgens hen goed op de hoogte van de zaken die spelen op hun portefeuille. Soms benaderen Kamerleden ook zelf de media, als zij bijvoorbeeld met een plan of voorstel voor een bepaald onderwerp komen. Kamerleden zijn volgens de journalisten over het algemeen gemakkelijk te benaderen. Van elk Kamerlid is wel een mobiel telefoonnummer bekend. Volgens de journalisten is er echter maar een beperkt aantal Kamerleden dat zich in de wandelgangen, ofwel het praatcircuit van het Binnenhof, begeeft. Naar schattingen van journalisten zijn dat ongeveer dertig tot vijftig Kamerleden, die zich gemakkelijk in de media begeven. Voorbeelden van politici die zich op hun gemak voelen in de media, zijn volgens de journalisten Jesse Klaver van GroenLinks en Alexander Pechtold van D66.

“Verreweg de meeste Kamerleden lopen vanuit de Kamer naar hun eigen werkkamer en laten zich niet zien. Er zijn misschien dertig Kamerleden die er bedreven en goed genoeg voor zijn om zich tussen de journalisten te begeven en die daar ook lol in hebben.” – redacteur weekblad, interview 10, p. 9-10

Volgens de journalisten is het contact met politici over het algemeen goed. Het liefst werken de journalisten allemaal rechtstreeks met politici om aan informatie te komen. De journalisten vinden dat de meeste Kamerleden makkelijk te benaderen zijn. Dit komt ook omdat Kamerleden graag in de media willen verschijnen. Met Kamerleden hebben de journalisten zeer regelmatig contact. Met name de kleinere fracties zijn volgens de journalisten makkelijk te benaderen. De VVD, als grootste partij in dit kabinet, wordt omschreven als de partij waarbij de Kamerleden het moeilijkst te benaderen zijn. Journalisten zeggen dat dit deels komt door hun mediastrategie waarbij de voorlichters belangrijke gatekeepers zijn. Soms wordt het feit dat de VVD de grootste regeringspartij is, als reden gegeven. Ondanks dat de PvdA ook een grote partij is, zijn de Kamerleden daar een stuk makkelijker te benaderen.

Het contact met politici wordt door de journalisten als vriendelijk en zakelijk omschreven. Er zijn uit de interviews geen voorbeelden ter sprake gekomen waarbij er sprake was van conflict tussen beide groepen. Dit komt waarschijnlijk omdat als er onenigheid is over een publicatie, het vaak de voorlichters zijn die hierover verhaal gaan halen bij de journalist. Behalve de momenten waarop journalisten specifieke informatie halen bij de Kamerleden, wordt er ook tussentijds nauw contact onderhouden. De journalisten omschrijven dit als het 'warm houden' van de relatie met een Kamerlid. Immers, een Kamerlid die de journalist kent, zal eerder geneigd zijn hem of haar van informatie te voorzien.

“Op de vergaderdagen zijn de Kamerleden er ook, dus dan kun je ze ook spreken. Dan drink je een kopje koffie om bij te praten inderdaad. Het is een proces waarin veel afhangt van goodwill. Dan nemen ze sneller de telefoon op of ze bellen je sneller terug. Er is een gunfactor.” – redacteur dagblad, interview 13, p. 4

De journalisten zeggen veel tijd te investeren in de relatie met Kamerleden. Dit heeft volgens journalisten namelijk veel voordelen. Soms worden Kamerleden minister of staatssecretaris, als journalist heb je een streepje voor als je hem of haar dan al goed kent.

“Als je die dan al kent, dan zit je op een niveau dat je met die mensen makkelijk een bak koffie kan drinken. Als iemand dan politiek assistent wordt, dan wordt het interessant. Of als een Kamerlid waar je leuk contact mee had, opeens minister wordt. Het is dan hartstikke handig als je iemand al kent en daar het telefoonnummer van hebt.” – redacteur dagblad, interview 13, p. 6

4.6.2 Voorlichting en journalistiek

De afgelopen jaren is het aantal voorlichters in Den Haag sterk toegenomen. Dat betekent dat het voor journalisten onvermijdelijk is geworden om buiten de voorlichters om hun werk te doen. Volgens de journalisten willen de voorlichters de touwtjes steeds meer in handen nemen als het gaat om de omgang tussen pers en politiek. Hoewel niet elk Kamerlid een eigen voorlichter heeft, heeft elke partij er wel een paar. Hoeveel dat er zijn, hangt vaak af van de grootte van de partij. De journalisten stellen dat er veel meer voorlichters dan journalisten in Den Haag zijn. In aantallen is de verhouding tussen journalistiek en voorlichting dus scheef.

Omdat journalisten nu eenmaal niet meer om voorlichters heen kunnen, al doen ze dat het liefst wel, moeten de twee groepen samenwerken. Deze samenwerking wordt

omschreven als vriendelijk, maar niet altijd vriendschappelijk. Journalisten zeggen wel dat het sterk verschilt per voorlichter hoe het contact precies is. Het blijft natuurlijk mensenwerk. Sommige mensen vind je aardig, met anderen kan je moeilijker door een deur.

“Je hoort vaak dat er een constante strijd zou zijn tussen journalisten en voorlichters. Er is soms wel strijd hoor. Maar als je er zo dicht bovenop zit, dat je elkaar hele dagen om je heen hebt is de relatie zakelijk, straight en eerlijk. Omdat we zoveel met elkaar te maken hebben, maakt het de relatie wel intens.” – verslaggever televisie, interview 4, p. 6

Toch is er soms ook sprake van conflict, dat ontstaat uit tegengestelde belangen van de journalist en de voorlichter. Tegengestelde belangen ontstaan bijvoorbeeld als een journalist informatie wil halen of bevestigd wil krijgen bij een voorlichter, en de voorlichter om welke reden dan ook niet op het verzoek ingaat. Een conflict kan ook ontstaan bij de autorisatie van een tekst. Vaak wordt na afloop van een interview de tekst ter autorisatie voorgelegd bij de politicus of de voorlichter. De journalist kan bepaalde zaken uit het interview belangrijker hebben gemaakt, en andere delen hebben weggelaten. Voorlichters kunnen dan vallen over de manier waarop iets is opgeschreven of zeggen dat bepaalde zaken verkeerd door de journalist geïnterpreteerd zijn.

“Het is mijn keuze om maar een deel van het interview te gebruiken en dat uit te zenden. Krijg je meteen een boos sms’je met ‘Dat was niet de bedoeling!’” – verslaggever televisie, interview 6, p. 11

Conflicten worden volgens de journalisten echter altijd weer snel bijgelegd om het simpele feit dat journalist en voorlichter elkaar de volgende keer gewoon weer nodig hebben. Journalisten zeggen dat voorlichters vaak de journalistieke afwegingen om iets op een bepaalde manier in het nieuws te brengen ook wel begrijpen. Bij een langdurige ruzie zijn ook voorlichters niet gebaat. Zij willen hun partij, politicus of ministerie op een zo goed mogelijke manier in het nieuws hebben en daarvoor hebben ze op hun beurt de journalist weer voor nodig.

Van de geïnterviewde journalisten was er slechts één die minder contact had met voorlichters. Deze journalist nam alleen in het uiterste geval contact op met de voorlichters en vertelde liever zelf op zoek te gaan naar de benodigde informatie. Deze journalist had ook geen goede ervaringen met voorlichters gehad. Hoewel er uiteraard wel sprake was van contact, was dat in dit geval niet intensief en regelmatig.

“Ik heb niet zo veel op met voorlichters. Ik bel ze zelf alleen indien noodzakelijk. Ik praat liever met Kamerleden om aan informatie te komen.” – redacteur dagblad, interview 3, p. 2

4.6.3 Gevolgen voor de journalistiek

Het feit dat journalisten en voorlichters in zekere mate van elkaar afhankelijk zijn, zou kunnen leiden tot zelfcensuur onder journalisten. De journalisten die aan dit onderzoek hebben meegewerkt ontkennen dit echter allemaal stellig. Volgens hen hebben journalistiek en voorlichting elkaar inderdaad nodig, maar is het nutteloos om jezelf beperkingen op te leggen over wat je in de media brengt en op wat voor manier.

“Het heeft geen zin om afwachtend te zijn of om zelfcensuur toe te passen. Als wij weten dat zij [de voorlichters] af en toe de waarheid in hun voordeel verdraaien of hun versie van de waarheid vertellen, zo weten zij dat wij af en toe ook gewoon klote vragen moeten stellen.” – verslaggever televisie, interview 4, p. 7

De journalisten stellen ook dat je zuinig moet zijn op je reputatie als journalist. De reputatie van goede journalist krijg je volgens hen juist door kritisch te zijn, eerlijke verhalen op te schrijven en de politici en voorlichters niet naar de mond te praten. Juist door informatie te onthullen die andere niet hebben en het stellen van kritische vragen, word je door zowel politici als voorlichter serieuzer genomen. Volgens de journalisten werkt een goede reputatie in je voordeel en ontstaat er dus geen gevaar dat je een marionet van een ministerie of partij wordt.

Het neemt echter niet weg dat het bij journalisten soms wel door het hoofd schiet om misschien iets minder kritisch te zijn.

“Het is verleidelijk om te denken ‘Ik heb net een aanvraag ingediend [voor een interview met Mark Rutte], laat ik dan komende weken maar even niets kritisch schrijven over Rutte. Op die momenten wordt je op de proef gesteld. Maar als het goed is, zwicht je daar dus niet voor.” – redacteur weekblad, interview 10, p. 11

Toch kwamen er uit de interviews een paar voorbeelden naar voren waaruit blijkt dat journalisten zichzelf soms toch zelfcensuur opleggen en zich in zekere mate laten beïnvloeden door hun bronnen:

“Paul Jansen is de meest invloedrijke columnist in Nederland denk ik, hij is zeer goed geïnformeerd. Maar het afgelopen kabinet was vrijwel alles wat hij schreef, was ten gunste van Maxime Verhagen. En wie zagen we regelmatig een gezellig praatje maken en elkaar op de schouders slaan? Paul Jansen en Maxime Verhagen. Daar dacht ik wel van, het is knap dat je goed geïnformeerd bent, maar komt er ook nog wel eens een kritisch tegengeluid op wat Maxime doet?” – redacteur weekblad, interview 10, p. 4-5

Volgens journalisten is het ook gevaarlijk als de relatie met de voorlichters te vriendschappelijk wordt. Vrijwel alle journalisten erkennen dat er regelmatig een biertje met elkaar gedronken wordt, maar dat houdt niet per se in dat journalisten bevriend raken met elkaar. Maar omdat het mensenwerk blijft, komen ook journalisten wel eens een voorlichter tegen die ze oprecht aardig vinden en waaruit een vriendschap kan ontstaan.

“Maar als je iemand echt aardig vindt, wordt het lastiger hoor. Het is makkelijker om met mensen te werken waar je geen mening of misschien zelfs ietwat negatieve mening over hebt dan wanneer je echt heel close met iemand bent. Je kan minder kritisch worden, dat ten eerste. Maar ook omdat dan het gevaar bestaat dat je dingen tegen elkaar gaat vertellen waarvan het niet de bedoeling is dat ze het je vertellen.” – redacteur dagblad, interview 13, p. 9

Het zijn bij dit voorbeeld met name de voorlichters die dingen vertellen die ze beter niet kunnen vertellen, zoals persoonlijke verhalen over een politicus of interne kwesties binnen een partij.

De relatie met voorlichters wordt door de journalisten niet zelden omschreven als ontspannen, waarbij er ook ruimte is om een biertje met elkaar te drinken. Volgens de journalisten kan een biertje drinken echter geen kwaad, zolang de journalisten maar voortdurend afwegingen maken waar de informatie die ze horen vandaan komt en wat de reden van die informatie is.

4.6.4 Conclusie

De relatie tussen voorlichters, politici en journalisten verloopt volgens de journalisten zakelijk maar vriendelijk en ontspannen. Omdat journalisten de voorlichters vrijwel elke dag zien en nauw contact hebben, kan er wel eens een vriendschap ontstaan. Dit zijn echter wel uitzonderingen. Journalisten en voorlichters drinken regelmatig een biertje met elkaar, wat zorgt voor een ontspannen sfeer. Conflicten ontstaan echter ook. Deze conflicten gaan meestal over invalshoeken, autorisatie van interviews, de manier waarop iets in de media is gebracht of het feit dat voorlichters juist geen informatie willen geven. Conflicten worden vaak snel opgelost, omdat zowel de journalist als de voorlichter elkaars afwegingen begrijpen. Ook hebben ze elkaar de volgende keer weer nodig.

Deze afhankelijkheidsrelatie waarbij ook nog eens een ontspannen sfeer heerst, zou kunnen leiden tot zelfcensuur onder journalisten. De geïnterviewde journalisten stellen echter dat daar bij henzelf geen sprake van is. Zolang je als journalist kritisch blijft, mag er volgens hen best een biertje worden gedronken. Toch komt ook uit de interviews naar voren dat andere journalisten en media zich soms wel voor het karretje van hun bronnen laten spannen, zoals het voorbeeld over journalist Paul Jansen illustreert.

5. Conclusie en discussie

De reden van dit onderzoek was om een beeld te krijgen van de journalistieke praktijk in politiek Den Haag en de rol die voorlichters en spindoctors hierin spelen. In de literatuur is er discussie ontstaan over de staat waarin de journalistiek verkeert. Uit de theorie kwam naar voren dat het aandeel van pr-professionals in de algemene berichtgeving is toegenomen (Prenger et al., 2011). Andere onderzoeken gaven aan dat persberichten in steeds grotere mate letterlijk worden overgenomen (Davies, 2009). Het riep de vraag op of deze bevindingen ook gelden voor de parlementaire journalistiek. Aangezien de burger via de parlementaire journalistiek wordt geïnformeerd over politiek, was het ook van maatschappelijk belang te weten te komen welke rol voorlichters en spindoctors hierin spelen.

De belangrijkste bevindingen uit dit onderzoek zullen in dit hoofdstuk nogmaals kort aan bod komen. Hier zal ook antwoord worden gegeven op de onderzoeksvraag *‘Hoe verhouden parlementair journalisten en voorlichters zich tot elkaar?’* en zullen de twee deelvragen worden beantwoord:

1. *Hoe komen journalisten aan informatie die ze nodig hebben voor de verslaggeving, bijvoorbeeld over politieke ontwikkelingen en actualiteiten?*
2. *Welke rol spelen voorlichters en spindoctors in het proces van informatiegaring tot publicatie in het werk van parlementair journalisten?*

5.1 Conclusie

De onderzoeksvraag gaat over de verhoudingen tussen de parlementair journalisten en voorlichters. De verhoudingen liggen op het gebied van aantallen in elk geval scheef. Volgens schattingen van de journalisten zijn er ongeveer 200 journalisten werkzaam in Den Haag, terwijl het aantal voorlichters volgens hen vele malen hoger ligt. Elke partij en elk ministerie beschikt over een flink aantal voorlichters en daarnaast hebben ministers en fractievoorzitters ook een persoonlijke voorlichter.

Uit dit onderzoek blijkt dat de verhoudingen tussen journalistiek en voorlichting op de overige gebieden zich het beste laten omschrijven als een spel: een spel kun je niet alleen spelen. Er is in zekere mate sprake van een afhankelijkheidsrelatie. Journalisten willen informatie en voorlichters willen hun partij of ministerie zo positief mogelijk in het nieuws brengen. De geïnterviewde journalisten geven aan dat de verhoudingen meestal in balans zijn. Zij hebben geen van allen het idee dat zij door het bestaan van voorlichters hun vak niet meer goed kunnen uitoefenen. Ze zijn van mening dat ze de burger nog steeds op een volledige manier kunnen informeren over politiek.

Volgens de journalisten verstaan de meeste voorlichters in Den Haag hun vak goed. Ze zijn goed in het helder uitleggen van beleid of standpunten en geven de nodige informatie. De journalisten zeggen dat door het veelvuldige samenwerken er een ontspannen werksfeer ontstaat, waarbij er soms ook wel ruimte is om met elkaar een biertje te drinken. De mate waarin dit gebeurt verschilt per journalist en per voorlichter. Het blijft mensenwerk en tussen sommige mensen is er een betere klik dan tussen anderen.

De ontspannen sfeer neemt niet weg dat er conflicten kunnen ontstaan. Volgens de journalisten gaan deze conflicten vaak over autorisatie van interviews achteraf of over het feit dat voorlichters willens en wetens informatie achterhouden. Deze conflicten worden echter snel weer opgelost, omdat journalist en voorlichter elkaar de volgende keer gewoon weer nodig hebben. Het vermijden van conflicten met voorlichters, bijvoorbeeld door het vermijden van het schrijven van kritische stukken, zou ertoe kunnen leiden dat journalisten zich zelfcensuur opleggen. Maar volgens de journalisten heeft zelfcensuur negatieve gevolgen voor hun reputatie. Wie alleen poeslieve stukken over politici opschrijft, wordt vanzelf minder serieus genomen.

De tweede deelvraag gaat over de rol die voorlichters en spindoctors spelen in het proces van informatiegaring. Uit de interviews blijkt dat voorlichters erg belangrijk zijn voor het verkrijgen van informatie en de toegang tot Kamerleden en bewindspersonen. Voorlichters geven journalisten informatie door middel van het versturen van persberichten, maar vaker nog door informeel contact te onderhouden en regelmatig een praatje te maken. Journalisten bellen ook niet voor elk wissewasje een Kamerlid of minister zelf op: soms volstaat informatie of een reactie van de voorlichter. Voorlichters bepalen ook in zekere mate met wie de politici praten. Het gaat dan meestal over grotere interviews, waar voorlichters soms ook zelf bij aanwezig zijn.

Behalve het geven van informatie kunnen voorlichters ook informatie achterhouden of een politicus afschermen van de media. Dit gebeurt vaak bij gevoelige onderwerpen die de partij, het ministerie of de politicus in een kwaad daglicht kunnen stellen. De journalisten zeggen hierdoor wel belemmerd te worden in hun werkzaamheden, maar zeggen daarnaast ook dat er altijd wel manieren zijn om toch aan de benodigde informatie te komen. Dit kan bijvoorbeeld door andere bronnen te raadplegen of door, tegen de wil van de voorlichter in, toch direct contact te zoeken met de betreffende politicus.

Door de spintechnieken, zoals bijvoorbeeld uit het onderzoek van Molenbeek & Aalberts (2010) naar voren zijn gekomen, is volgens de journalisten niet erg moeilijk heen te prikken. Mits je je als journalist ten alle tijden niet enkel baseert op één bron. Voorlichters geven per definitie gekleurde of eenzijdige informatie en door het raadplegen van verschillende bronnen kan het volledige verhaal door de journalist worden gereconstrueerd.

De journalisten zeggen hierbij altijd in hun achterhoofd te houden waarom iemand ze van bepaalde informatie voorziet. Volgens de journalisten is het uiteindelijke aandeel van de voorlichters in de berichtgeving niet erg groot. De informatie van de voorlichters wordt weliswaar gebruikt, maar het wordt volgens de journalisten eerst ontdaan van mogelijke gekleurdeheid voor het wordt gepubliceerd.

In de eerste deelvraag staan de manieren waarop journalisten aan informatie komen centraal. Journalisten in Den Haag komen behalve via de voorlichters ook via andere kanalen aan informatie. Uit de interviews kwam naar voren dat de informatie zowel van formele als van informele bronnen afkomstig kan zijn. Formele bronnen zijn bronnen aan wie de journalist de betreffende informatie mag toeschrijven. Formele bronnen waar veel gebruik van worden gemaakt zijn persberichten, Twitter en politici zelf. Persberichten, met name persberichten van ministeries, worden door de journalisten als nuttig ervaren omdat zij veel (achtergrond)informatie bevatten als het gaat over grote besluiten. Persberichten over kleinere onderwerpen, meestal afkomstig van de politieke partijen zelf, worden als minder nuttig ervaren. Er zijn slechts enkele gevallen waarbij deze persberichten nog leiden tot een nieuwsbericht.

Twitter wordt door journalisten gebruikt als een thermometer die aangeeft welke onderwerpen er belangrijk worden gevonden in Den Haag en in de maatschappij. Ook wordt Twitter als handig hulpmiddel gezien om snel op de hoogte te zijn van meningen van Kamerleden. Uit de interviews kwamen twee voorbeelden naar voren waarbij Twitter heeft geleid tot een nieuwsbericht. Het lijkt alsof de invloed van Twitter op de berichtgeving dus gering is, al is het moeilijk om dat precies te achterhalen aan de hand van de interviews.

Politici zijn vanzelfsprekend zelf ook een erg belangrijke bron. De geïnterviewde journalisten gaven vrijwel allemaal aan dat zij het liefst rechtstreeks met politici werken om aan informatie te komen. Zij zijn volgens de journalisten het beste op de hoogte van zaken die zich in de Kamer of op een ministerie afspelen. Zij beschikken vaak ook informatie waar voorlichters niet over beschikken. De journalisten geven echter aan dat het niet altijd mogelijk is om een politicus te spreken te krijgen, soms zit er een voorlichter tussen. Met name Kamerleden van de PVV zijn volgens journalisten moeilijk te benaderen en hetzelfde geldt voor politici van de VVD. Ook zijn fractievoorzitters en bewindspersonen volgens de journalisten over het algemeen moeilijker direct te benaderen.

Behalve met formele bronnen hebben journalisten ook met informele bronnen te maken. Informatie die deze bronnen geven, mag echter niet aan hen worden toegeschreven. Een voorbeeld hiervan is het informele praatcircuit in Den Haag, waarbij de grenzen tussen politici, voorlichters en journalisten vervagen. Een voorbeeld van dit informele netwerk is sociëteit Nieuwspoort. Alles wat gezegd wordt in Nieuwspoort, mag niet aan de betreffende

personen worden toegeschreven. Er wordt soms kritiek geleverd op het gebruik van informele (of anonieme) bronnen door journalisten. De journalisten zeggen echter dat je daar niet meer omheen kunt. Wie goed geïnformeerd wil zijn in Den Haag, moet ook met anonieme bronnen werken. Het bestaan van dit informele netwerk houdt wel in dat het moeilijk is om te controleren of er binnen dit netwerk beïnvloeding van journalisten door voorlichters plaatsvindt.

Al met al kunnen we stellen dat de journalisten aangeven dat zij vinden dat de verhoudingen tussen de parlementaire journalistiek en voorlichting over het algemeen in balans is. Er is volgens hen in zekere mate sprake van een afhankelijkheidsrelatie, waarbij de journalist informatie wil en de voorlichters publiciteit. Voorlichters spelen een rol in het werk van de journalisten. Ze geven informatie, die vaak gekleurd is, of doen dat juist niet waardoor ze het werk van journalisten bemoeilijken. Soms worden politici daarbij ook afgeschermd. De spintechnieken, waarbij gekleurde of eenzijdige informatie wordt gegeven om de journalisten te beïnvloeden, werken volgens de geïnterviewde journalisten echter niet door in de berichtgeving. Behalve via voorlichters komen journalisten ook op andere manieren aan informatie, bijvoorbeeld via de politici zelf, persberichten of Twitter.

5.2 Discussie

De laatste jaren is er veel discussie ontstaan over de staat waarin de journalistiek verkeert. Journalisten zouden zich in toenemende mate zouden laten beïnvloeden door voorlichters en pr-professionals (Prenger et al., 2011). Onderzoeken uit Groot-Brittannië suggereren dat er in grote mate sprake is van persberichtjournalistiek, waarbij persberichten zonder enige vorm van controle door de journalist in de media verschijnen (Davies, 2009). Ook in Nederland zijn er voorbeelden van nep-berichten die de reguliere media hebben gehaald, zoals bijvoorbeeld het verzonden persbericht waarmee leerlingen uit 5 vwo het Radio 1 Journaal wisten te halen (Vermeulen, 2012).

Op basis van dit onderzoek kan worden geconcludeerd dat de ondervraagde journalisten vinden dat het niet zo slecht gesteld is met de parlementaire journalistiek in Nederland. Het is volgens hen een feit dat het aantal persvoorlichters en spindoctors in politiek Den Haag is toegenomen, maar een toename van de voorlichters wil nog niet zeggen dat de journalisten hun werk niet goed kunnen doen. Het is wel zo dat voorlichters het werk van de journalisten kunnen bemoeilijken, door bijvoorbeeld informatie achter te houden of politici af te schermen.

In dit onderzoek gaven de respondenten aan dat voorlichters en journalisten over het algemeen op een goede manier met elkaar samenwerken. De journalist wil informatie terwijl de voorlichter publiciteit wil. Natuurlijk willen journalisten het liefst direct contact met de bron, bijvoorbeeld met een politicus, maar volgens de journalisten is dat echter niet meer mogelijk in het huidige politieke- en medialandschap. Massamedia zijn steeds belangrijker geworden in de strijd om het aantal zetels. Alleen via deze media krijgen de burgers hun informatie over de politiek. Een optreden in de media kan een politicus maken of breken. Voorlichters willen daarom de manier waarop een politicus of partij in de media komt nauwkeurig stroomlijnen. De journalisten gaven aan dat zij het bestaan en de functie van voorlichters begrijpen.

De journalisten zijn vrijwel allemaal erg positief over de manier waarop zij hun vak (kunnen) uitoefenen en ontkennen dat zij zelf voor het karretje van voorlichters worden gespannen. Volgens hen is het ook niet moeilijk om door de spintechnieken van de voorlichters heen te prikken. Ook persberichten die door voorlichters verstuurd worden, spelen volgens de journalisten slechts een geringe rol. Al met al zijn de journalisten dus tevreden over de manier waarop zij hun werk kunnen uitoefenen.

De vraag blijft of het positieve beeld dat door de journalisten geschetst is, overeenkomt met de werkelijkheid. Allereerst zijn er in de interviews een aantal voorbeelden naar voren gekomen waarbij journalisten stellen dat journalisten van andere media zich weldegelijk laten bespinnen of te eenzijdig berichten. Ze geven daarbij aan dat dit vermoedelijk komt omdat sommige bronnen te kostbaar zijn voor een journalist om te

verliezen, waardoor zij minder kritische stukken over de bronnen schrijven. Een andere verklaring hiervoor is dat er volgens de journalisten steeds meer op primeurs gejaagd moet worden. Het jagen op primeurs heeft volgens de journalisten een belangrijk nadeel: informatie wordt niet of nauwelijks gecheckt, omdat een nieuwtje anders 'kapot gecheckt wordt' en niet meer kan worden gepubliceerd. De journalisten geven dus aan dat er soms weldegelijk sprake is van beïnvloeding door voorlichters of politici en soms gebrekkige controle van nieuwtjes, maar dat het bij henzelf niet voorkomt.

Bovendien geven voorlichters (en politici) bij uitstek gekleurde informatie. Hoewel de journalisten zeggen hier makkelijk doorheen te prikken, weten we op basis van deze interviews niet of het daarom ook nooit gebeurt. Aangezien de voorlichters in groten getale aanwezig zijn in Den Haag, lijkt het onwaarschijnlijk dat deze voorlichters geen enkel effect hebben.

Op basis hiervan kunnen we concluderen dat er soms wel degelijk sprake is van beïnvloeding van journalisten door de voorlichters, maar dat journalisten zeker proberen hun onafhankelijke rol te behouden. De geïnterviewde journalisten geven allemaal aan dat de werkwijze van de voorlichters bij hen nauwelijks problemen oplevert, omdat zij kritisch zijn en altijd met meerdere bronnen werken. Het lijkt waarschijnlijk dat de informatie die uit de interviews naar voren kwam op sommige punten daarmee een *ideologische* afspiegeling van de journalistieke werkelijkheid is.

5.3 Vervolgonderzoek

Voor een vervolgonderzoek zouden eventueel meer journalisten kunnen worden geïnterviewd, om zo mogelijk een completer beeld te krijgen van de journalistieke praktijk in Den Haag. In dit onderzoek waren bijvoorbeeld de radio, weekbladen en nieuwssites ondervertegenwoordigd ten opzichte van dagbladjournalisten. De verschillen tussen media kunnen op die manier nauwkeuriger in kaart worden gebracht. Uit deze interviews kwam namelijk al naar voren dat de werkwijze van weekbladjournalisten, online-redacteuren en radioverslaggevers op bepaalde punten erg afwijkt van de werkwijze van dagbladjournalisten en tv-verslaggevers.

Ook zou het interessant zijn om ook voorlichters van partijen en ministeries te interviewen. Op die manier kan worden achterhaald in hoeverre de perceptie van de invloed van voorlichting op de parlementaire journalistiek overeenkomt in beide beroepsgroepen. De voorlichters kunnen dan worden bevraagd over de manier waarop zij omgaan met journalisten en zij kunnen aangeven hoe zij de verhoudingen tussen journalistiek en voorlichting zien. Ook kan worden gevraagd wat volgens hen hun aandeel is in de uiteindelijke berichtgeving. De twijfels die in de discussie naar voren zijn gekomen kunnen hiermee mogelijk worden weggenomen.

Daarnaast kan bij eventueel vervolgonderzoek geprobeerd worden om hand te leggen op informatie van voorlichters, zoals bijvoorbeeld persberichten. Door middel van een inhoudsanalyse van bijvoorbeeld nieuwsberichten uit dagbladen of websites kan dan worden achterhaald of er overlap is tussen de inhoud van deze persberichten en de uiteindelijke nieuwsberichten. We kunnen dan controleren of de stelling van Davies (2009) dat persberichten in toenemende mate worden overgenomen, ook opgaat voor de parlementaire journalistiek in Nederland. Door middel van eventuele vervolgonderzoeken kunnen we controleren of de gegeven observaties van de geïnterviewde parlementair journalisten juist zijn.

Literatuur

- Aalberts, C. & Kreijveld, M. (2010): Knowledge exchange through online political networks. In: R.J. in 't Veld (ed.): *Knowledge democracy: consequences for science, politics and media*, 315-325. Berlin: Springer.
- Aelst, P. van, Maddens, B. Noppe, J & Fiers, S. (2008). Politicians in the News: Media or party logic?: Media attention and electoral success in the Belgian election campaign of 2003. *European Journal of Communication* 23 (2): 193-210.
- Bootsma, A. 'Journalisten worden voortdurend gemanipuleerd'. Geraadpleegd op: <http://nos.nl/artikel/134075-journalisten-woorden-voortdurend-gemanipuleerd.html> (31 januari 2013).
- Bryman, A. (2008). *Social research methods* (3rd ed.). Oxford: Oxford University Press
- Buijs, K. (2011). *Journalistieke kwaliteit in het crossmediale tijdperk*. Den Haag: Boom Lemma.
- Chadwick, A. (2011). The political information cycle in a hybrid news system: The British Prime Minister and the "Bullyinggate" affair. *The International Journal of Press/Politics*, 16 (1): 3-29.
- Charron, J. (1989). Relation between journalists and public relation practitioners: co-operation, conflict and negotiation. *Canadian Journal of Communications* 14 (2): 41-54.
- Corten, M., De Cock, R., De Wachter, L. & Smets, K. (2012). Wie 'maaldt' erom? Het effect van taalfouten op de geloofwaardigheid van geschreven nieuws in een quasi-experimenteel design. Geraadpleegd op: https://lirias.hubruessel.be/bitstream/123456789/7399/1/etmaal2012_submission_107-1.pdf (26 februari 2013).
- Cramer, D. & Howitt, D. (2005). *Introduction to research methods in psychology*. Harlow: Pearson Education Limited.

- Davies, N. (2009) *Flat earth news*. London: Vintage Publishing.
- Davis, A. (2002). *Public relations democracy. Public relations, politics and the mass media in Britain*. Manchester: Manchester University Press.
- Deuze, M. (2002). *Journalists in The Netherlands*. Amsterdam: Het Spinhuis.
- Deuze, M. (2004). *Wat is journalistiek?* Amsterdam: Het Spinhuis
- Drayer, E. (2013). ING en de Twitterjournalistiek. Geraadpleegd op: <http://www.vn.nl/Archief/Media/Artikel-Media/ING-en-de-Twitterjournalistiek.htm> (24 april 2013).
- Elmelund-Præstekær, C., Hopmann, D. & Sonne Nørgaard, A. (2011). Does mediatization change MP–media interaction and MP attitudes toward the Media? Evidence from a longitudinal study of Danish MPs. *International Journal of Press/Politics* 16 (3): 382–403.
- Evers, J. (2007). *Kwalitatief interviewen: kunst én kunde*. Den Haag: Boom Lemma.
- Galtung, J. & Ruge, M. (1965). The structure of foreign News. The Presentation of the Congo, Cuba and Cyprus crises in four Norwegian newspapers. *Peace Research* 2 (1): 64-90.
- Gans, H. (1979). *Deciding what's news. A study of CBS Evening News, NBC Nightly News, Newsweek and Time*. Evanston: Northwestern University Press.
- Grant, W., Moon, B. & Grant, J. (2010). Digital dialogue? Australian politicians' use of the social network tool Twitter. *Australian Journal of Political Science*, 45 (4): 579-604.
- Habermas, J. (2006). Political communication in media society: Does democracy still enjoy an epistemic dimension? The impact of normative theory on empirical research. *Communication Theory* 16 (4): 411-426.

- Hendriks, F. & Korsten, A.. (2001). Media in de politieke democratie.
Bestuurskunde 10 (7): 278-291
- Klaidman, P. & Beauchamp, S. (1987). *The virtuous journalist*. Oxford: Oxford University Press.
- Klinenberg, E. (2004). Convergence: News production in a digital age. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 597 (1): 48-64
- Kok, F. & Van der Maas, T. (2006). *Zuiver op de graat. Hoe integer is Nederland?* Assen: Uitgeverij van Gorcum.
- Leuven, S. & Raeymaeckers, M. (2011). Commercialisering van de mediasector: Journalistiek in een pakketje? Geraadpleegd op:
<https://biblio.ugent.be/input/download?func=downloadFile&recordId=1143114&fileId=1196119> (31 januari 2013).
- Lewis, J., Williams, A., Franklin, B., Thomas, J. & Mosdell, A. (2006). The quality and independence of British journalism. Tracking the changes over 20 years. Geraadpleegd op:
<http://www.cardiff.ac.uk/jomec/resources/QualityIndependenceofBritishJournalism.pdf> (31 januari 2013).
- Mitchelstein, E. & Boczkowski, P. (2009). Between tradition and change
A review of recent research on online news production. *Journalism* 10 (5): 562-586.
- Molenbeek, M. & Aalberts, C. (2010). *U draait en u bent niet eerlijk. Spindoctoring in politiek Den Haag*. Den Haag: SDU
- Monasch, J. (2002). *De strijd om de macht: politieke campagnes, idealen en intriges*. Amsterdam: Prometheus.
- Pels, D. (16 juni 2012). Niet onverwacht: persbureau GPD stopt er na ruim 75 jaar mee. Geraadpleegd op:
<http://www.trouw.nl/tr/nl/5009/Archief/archief/article/detail/3272130/2012/06/16/Niet-onverwacht-persbureau-GPD-stopt-er-na-ruim-75-jaar-mee.dhtml> (29 mei 2013)

- Pleiter, A., Hermans, E. & Tebbe, F. (2006). Nieuwsgaren op het web: internetgebruik in de Nederlandse journalistiek. *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap* 33 (1): 14-31.
- Prenger, M., Van der Valk, L., Van Vree, F. & Van der Wal, L. (2011). *Gevaarlijk spel. De verhouding tussen pr & voorlichting en journalistiek*. Diemen: AMB.
- Prenger, M., Van der Valk, L., & Van Vree, F. (2011). 'Voorlichter helpt de journalist op weg'. Geraadpleegd op: <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/3184/opinie/article/detail/2457680/2011/06/27/Voorlichter-helpt-de-journalist-op-weg.dhtml> (31 januari 2013).
- Rubin, S. & Rubin, I. (2005). *Qualitative interviewing. The art of hearing data*. Thousand Oakes: Sage Publications.
- Schoemaker, P. (1997). A new gatekeeping model. In: Berkowitz, D. (red.), *Social meanings of News*. Thousand Oakes: Sage Publications.
- Scholten, O. & Ruigrok, N. (2006). Politiek en politici in het nieuws in vijf landelijke dagbladen. *De Nederlandse Nieuwsmonitor*. Geraadpleegd op: <http://dare.uva.nl/document/23221> (29 mei 2013).
- Schoonman, E. (2004). *Spindoctoring, Cahier 37*. Faculteit Communicatie & Journalistiek (FCJ) Hogeschool van Utrecht.
- Sommers, M. (23 juni 2011). Kritiek op journalistiek is populistisch. *De Volkskrant*. Geraadpleegd op: <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/6235/Martin-Sommer/article/detail/2456262/2011/06/22/Kritiek-op-journalistiek-is-populistisch.dhtml> (29 mei 2013).
- Strömbäck, J. & Van Aelst, P. (2009). Exploring some antecedents of the media's framing of election news: A comparison of Swedish and Belgian election news. *The International Journal of Press/Politics* 15 (1): 41-49.

Strömbäck, J. & Nord, L. (2006). Do politicians lead the tango?

A study of the relationship between Swedish journalists and their political sources in the context of election campaigns. *European Journal of Communication* 21 (2): 147-164.

Vasterman, P. (2005). Media-hype. Self-reinforcing news waves, journalistic standards and the construction of social problems. *European Journal of Communication* 20 (4): 508-520.

Vermaas, K & Janssen, S. (2008). *Het persbureau in perspectief. Rol, functies en kernwaarden van Nederlandse persbureaus*. Geraadpleegd op: www.persinnovatie.nl/attachment/6945 (13 juni 2013).

Vermeulen, J., (2012). 5 vwo zet journalisten te kijk. Geraadpleegd op: <http://gevaarlijkspel.denieuwereporter.nl/5-vwo-zet-journalisten-te-kijk/> (23 april 2013).

Wijffes, H. 2002, Haagse kringen, Haagse vormen. Stijlverandering in de politieke journalistiek. In: J. Bardoel, C. Vos, F. van Vree & H. Wijffes (red.), *Journalistieke cultuur in Nederland*, 19-34. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Bijlage

Topiclijst interviews

Topic	Voorbeeldvragen
Situatie op de redactie	<ul style="list-style-type: none">• Omschrijven van situatie op de redactie, waaronder aantal werkzame journalisten• Hoe ziet een werkdag eruit?
Nieuwsselectie, nieuwswaarden en informatievergaring	<ul style="list-style-type: none">• Beschrijven van het proces van nieuwsselectie: Wanneer is iets nieuws?• Hoe kom je aan informatie?• Beschrijven van de belangrijkste criteria voor een onderwerp in de berichtgeving wordt meegenomen: of gaat dat proces intuïtief?• Speelt Twitter een rol?
Persvoorlichters en spindoctors	<ul style="list-style-type: none">• Wat doet de voorlichter precies?• Word je alleen benaderd door voorlichters of ook door politici?• Hoe verloopt het contact?• Beschrijven van de mate van het contract tussen journalist en voorlichter• Hoe zou je hun werk omschrijven?
Omgang met informatie	<ul style="list-style-type: none">• Wanneer wordt informatie van een voorlichter wel of niet meegenomen?
Rol van journalist in het politieke landschap	<ul style="list-style-type: none">• Beschrijven van de rol van de journalist in de maatschappij